

กรรม

หัวข้อ เรื่อง ที่ ๑ : หลักกรรมสำหรับคนสมัยใหม่

โดย : พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

การบรรยายในวันนี้ ท่านกำหนดให้พูดเรื่องกรรม เรื่องกรรม เป็นหลักธรรมที่สำคัญมากในพระพุทธศาสนา นอกจากสำคัญแล้ว ก็เป็นหัวข้อ ที่มีคนมักมีความสงสัยเข้าใจกันไม่ชัดเจนในหลายแง่ หลายอย่าง บางครั้ง ก็ ทำให้นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาประสบความยากลำบากในการที่จะชี้แจง อธิบาย หรือ ตอบปัญหา ไขข้อสงสัย แนวการอธิบาย เรื่องกรรมการ อธิบาย เรื่องกรรมนั้น

โดยทั่วไปมักจะพูดกันเป็น ๒ แนว แนวที่ได้ยินกันมากคือ แนวที่พูดอย่างกว้างๆเป็นช่วงยาวๆ เช่นพูดว่า คนนี้ เมื่อสมัยก่อนเคยหักขาไก่ไว้ แล้วต่อมาอีก ๒๐ ถึง ๓๐ ปี โคนรถชนขาหัก ก็บอกว่า เป็นกรรมที่ไปหักขาไก่ไว้ หรือ คราวหนึ่ง หลานสิบปีแล้วไปเผาป่า ทำให้สัตว์ตาย ต่อมา อีกนานทีเดียว อาจจะแก่เฒ่า แล้วมีเหตุการณ์เป็นอุบัติเหตุเกิดขึ้น ไฟไหม้บ้าน แล้วถูกไฟคลอกตาย นี่เป็นการอธิบาย เล่าเรื่อง หรือ บรรยายเกี่ยวกับกรรมแบบหนึ่ง ซึ่ง มักจะได้ยินกันบ่อยๆการอธิบายแนวนี้มีความโลดโผน น่าตื่นเต้นน่าสนใจ บางทีก็อ่านสนุก เป็นเครื่องจูงใจคนได้ประเภทหนึ่ง แต่ คนอีกพวกหนึ่งก็มองไปว่า ไม่เห็นเหตุผลชัดเจน การไปหักขาไก่ไว้กับ การมาเกิดอุบัติเหตุรถชน ในเวลา ต่อมาภายหลังหลายสิบปีนั้น มีเหตุผลเชื่อมโยงกันอย่างไร ผู้ที่เล่าก็ไม่อธิบายชี้แจงให้เห็นทำให้เขาเกิดความสงสัย คนที่หนักในเรื่องเหตุผล เมื่อไม่สามารถชี้แจง เหตุปัจจัย เชื่อมโยงให้เขามองเห็นชัดเจน เขาก็ไม่ยอมเชื่อยิ่งสมัยนี้เป็นสมัยที่ถือว่าวิทยาศาสตร์เจริญ คนต้องพูดจากันให้มีเหตุผล อธิบายให้เห็นจริงเห็นจังได้ว่าเรื่องโน้นกับเรื่องนี้สัมพันธ์กันอย่างไร เมื่อเราไม่ชี้แจงเหตุผล เชื่อมโยงให้เขาเห็นเขาก็ไม่ยอมเชื่อ ก็เป็นปัญหาเกิดขึ้น และ เราก็ชอบอธิบายกัน ในแง่นี้ด้วย

เพราะฉะนั้น จึงไม่สามารถน้อมใจ คนจำนวนมิใช่น้อย ที่ถือตนว่าเป็นคนมีเหตุผลหรือ เป็นผู้มีลักษณะจิตใจ หรือ มีทำทีแบบวิทยาศาสตร์ การอธิบายแบบที่ ๒ ก็คืออธิบายในแง่ของเหตุปัจจัยที่เชื่อมโยงให้เห็นชัด ซึ่งกลายเป็นเรื่องละเอียดลึกซึ้ง เป็นเรื่องที่ยากอยู่จะต้องอาศัยการพิจารณาและ การศึกษาหลักวิชามาก การอธิบาย ในแนวแยกแยะเหตุผลนี้บางทีเป็นเรื่องที่หาถ้อยคำมาพูด ให้มองเห็นชัดเจน ได้ยาก จึงเป็นวิธีที่ไม่ค่อยมีผู้ใช้หรือ เราไม่ค่อยมีเวลาที่

จะอธิบาย เพราะคนส่วนใหญ่จะมาพบกันในที่ประชุมเพียงช่วงเวลา ชั่วโมง ๒ ชั่วโมง ซึ่งจะพูดกันได้อีกแค่ เรื่องในขั้นตัว อย่างหายๆ มองช่วงไกลๆเท่านั้น สำหรับเรื่องที่จะพูดกัน ในวันนี้ คิดว่า เราควรจะมาหาทาง พิจารณาในแง่วิเคราะห์ หรือ แยกแยะความเป็นเหตุ เป็นผล เท่าที่จะเป็นไปได้ ขอให้ลองมาพิจารณาดูกันว่า จะอธิบายได้อย่างไร โปรดติดตามต่อ.....

ห ว ข อ ร ่ อ ง ที่ ๒ : หนีชีวิต

โ ด ย : ท.เลียงพิบูลย์

เรื่องนี้เป็นเรื่องจริง ซึ่ง ท.เลียงพิบูลย์ ได้เคยรวบรวมเอาไว้ เป็นเรื่องที่เกิดขึ้น ก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ไม่นานนักเป็นเรื่องราวของผู้ทรงอิทธิพลคนหนึ่ง ชื่อ "กำนันแถม" แต่เดิมกำนันแถมเป็นคนที่ฉลาดแกมโกง หากินกับการรับจ้างอยู่ที่มีคนเอาไปจ้าง เนื่องจากเดือดร้อนเรื่องการเงิน และในไม่ช้า ที่ทางเหล่านั้นก็จะตกไปเป็นของเขาหมด และเขาก็จะจัดการขับไล่เจ้าของเดิมออกไป โดยไม่มีความเห็นใจใดๆทั้งสิ้น ถ้าใครถูกไล่แล้วไม่ไป ก็จะถูกอิทธิพลมืดคุกคาม จนเป็นที่หวาดเกรงของคนในย่านนั้น วันหนึ่ง กำนันแถมได้โดยสารเรือเมล์จะกลับบ้าน

ระหว่างทางเกิดพายุใหญ่ ทำให้เรือล่ม กำนันแถมลอยคออยู่กลางน้ำ โดยอาศัยเกาะท่อนไม้ท่อนหนึ่ง พยายามเอาตัวไว้ และแล้ว ไม่นานนัก...แรงก็ค่อยๆหมด ท่อนไม้ก็ค่อยๆหลุดออกไปจากมือในขณะที่แกกำลังจะจมน้ำนั้น ก็พอดีมีสองพ่อลูกพายเรือผ่านไปเห็น และได้ช่วยชีวิตไว้ทัน สองพ่อลูกที่เวลานั้น ก็คือคนที่กำนันแถมเคยรับจ้างซ่อมไถนาและขับไล่เขาออกไปนั่นเอง แต่สองพ่อลูกหาได้ผูกใจเจ็บต่อกำนันแถมไม่ นอกจากจะช่วยชีวิตแล้ว แถมยังให้ข้าวปลาอาหาร และที่פקแก่กำนันแถมอีกด้วย ทำให้กำนันแถมรู้สึกซาบซึ้งในความมีน้ำใจของสองพ่อลูกเป็นอย่างนัก "ถึงแม้เขาจะจนเงิน แต่เขาก็ไม่จนน้ำใจ... เราเสียอีก รวยเงิน แต่เลี้ยงน้ำใจต่อเพื่อนมนุษย์ ด้วยกัน"

นับจากนั้น นิสยของกำนันแถม ก็ได้เปลี่ยนจากหน้ามือ เป็นหลังมือ เหมือนเป็นคนละคน จากที่เคยเป็นคนเค็ม เห็นแก่ได้ ไม่เคยเห็นใจใคร ก็กลับเป็นคนมีเมตตา ช่วยเหลือทุกคนที่เดือดร้อน ครอบครัวใดที่กำนันแถมเคยทำให้เขาเดือดร้อนมาก่อน ก็กลับให้การช่วยเหลือ ทำให้ครอบครัวเหล่านั้นได้รับความสุขสบายตามควรแก่สภาพด้วยเหตุนี้ "กำนันแถม" จึงกลายเป็นที่รักของทุกคนในหมู่บ้าน แต่อยู่ต่อมา กำนันแถมก็ล้มป่วย เข้าโรงพยาบาล สองพ่อลูกที่เคยช่วยชีวิตกำนันแถมเอาไว้ เมื่อรู้ข่าว ก็จะไปเยี่ยมในตอนเช้าวันนั้น ขณะที่ สองพ่อลูกกำลังจะก้าวขึ้นรถโดยสาร ก็ได้เห็นกำนันแถมนั่งอยู่ในรถโดยสารอีกคันหนึ่งซึ่งวิ่งสวนทางมาพอมาถึงตรงสองพ่อลูก กำนันแถมก็ชะโงกหน้าออกมา แล้วโบกไม้โบกมือ คล้ายจะบอกว่าไม่ต้อง

ไปสองพ่อลูกคิดว่า กำนันแถมหายป่วยแล้ว ก็จึงลงจากรถโดยสารคันนั้นตอนบ่ายจึงได้ทราบ
ข่าวว่า รถโดยสารคันที่จะขึ้นไปนั้นได้ประสบอุบัติเหตุ มีผู้โดยสารเสียชีวิตและบาดเจ็บเป็นจำ
นวนมาก โชคดีที่สองพ่อลูก ผู้มีใจเมตตา ไม่ได้ไปกับรถคันนั้นด้วย สองพ่อลูกรู้สึกเป็นหนี้ชีวิต
กำนันแถม ที่มาโบกไม้โบกมือ ห้ามเอาไว้ไม่ให้ไปกับรถคันนั้น กำลังคิดที่จะไปขอบคุณกำนัน
แถมที่บ้าน แต่ก็ต้องสะดุ้ง เมื่อลูกสาวของกำนันแถมมาบอกกับสองพ่อลูกว่า "กำนันแถมได้
ถึงแก่กรรมแล้ว เมื่อเช้านี้เอง" นั่นแสดงว่า กำนันแถม ที่สองพ่อลูกเห็นเมื่อเช้า นั่นก็คงเป็น
วิญญาณของกำนันแถมที่มาบอกเตือนสองพ่อลูกล่วงหน้า คนใจดีมีเมตตาอย่างสองพ่อลูก
ขนาดผิวยังคุ้มครอง ให้แคล้วคลาดปราศจากภัย สาธุ... สมควรแล้ว สำหรับกรรมดี ที่สองพ่อ
ลูกได้กระทำ

โดย : หลานสมเด็จ

เรื่องนี้เกิดขึ้น ที่เขตอำเภอป้อมปราบ ในตระกูลพ่อค้าที่มี ความมั่งมีมีพ่อ แม่และลูกชาย
คนหนึ่งจากการที่ตามใจลูกมา ตั้งแต่เด็กจนเป็นหนุ่ม ลักษณะและอุปนิสัยของลูกชายนั้น นิสัย
จู้โมโห โกรธง่าย เพราะถูกพ่อแม่เลี้ยงมาแบบเอาใจมาก เลยทำให้นิสัยเสียจึงเป็นคนเจ้ากร้าว
ชอบเอาแต่ใจตัวเองเป็นใหญ่ พ่อแม่อายุย่างเข้า ๖๐ ปี ก็ได้มอบทรัพย์สินสมบัติและ กิจการ
ต่างๆ ให้เป็นของลูกโดยให้ลูกเป็นผู้ดูแลทั้งสิ้นเมื่อได้รับ มรดกดังกล่าวแล้ว ลูกชายคนนี้ก็ยิ่ง
มีความหยิ่งจองหองและปากเประมาก บางครั้งแม่ของตัวเองจะทานข้าว จะไปธุระ หรือจะ
ไปนอน ตัวเองซึ่งเป็นลูกชาย ไม่เคยที่จะมาดูแลทุกข์สุขแต่อย่างใด

บางครั้งแม่จะขอเงินบางส่วนไปทำบุญ ปล่อยนก ปล่อยสัตว์ ลูกชายก็ตะคอกใส่ โดยไม่คำนึง
ว่าผู้ นั้นเป็นผู้บังเกิดเกล้า ของเขาโดยไม่กลัวบาป และบางครั้งแม่พูดผิด หรือทำของหกหล่น
เป็นที่ไม่พอใจลูกก็ด่าว่าโดยไม่มีการให้อภัย เป็นเรื่องที่บาปมากที่สุด จนบ้านใกล้เรือนเคียงรู้สึก
มีความหุดหู่ใจต่อบุตรชายที่เนรคุณต่อผู้มีพระคุณครั้งต่อมาเมื่อแม่ของตัวเองได้สิ้นบุญลง
กิจการต่างๆ ก็เริ่มทรุดลงตาม สำหรับตัวเองก็เสเพลคึกคัก เที่ยวผู้หญิง แล้วก็เล่นการพนัน
เพียงไม่เกิน ๕ ปี กิจการต่างๆ ก็ล้มละลาย และภายในครอบครัวก็มีเรื่องแตกแยกกัน สภาพ
การเงินก็เลวลงกว่าที่เป็นอยู่ จนตัวเอง คิดมากและสุขภาพไม่แข็งแรงป่วยเป็นสารพัดโรคทำให้
ตนเองจากที่เคยขี้อร่อย ก็กลายเป็นต้องมาจี้จกรยาน ๒ ล้อแทน และไปทำงานบริษัท ในหน้า
ที่เด็กเดินหนังสือไม่ถึง ๒ เดือน ก็ถูกไล่ออก เพราะนิสัยเดิม ที่เป็นคนมั่วทะลุ โกรธง่ายจองหอง

จึงเป็นเหตุให้ทำงานไม่ได้ ผลสุดท้ายต้องไปนั่งขอร้องตามสะพาน ตามศาลเจ้าต่างๆ

เรื่องนี้เป็นอุทาหรณ์ให้เห็นว่า ผู้บังเกิดเกล้าเป็นสิ่งที่เราต้องยกย่องนับถือ และเทอดทูนเหนือสิ่งอื่นใด และต้องไม่เผลอหลงลืมต่อท่านอย่างเด็ดขาด มิฉะนั้นแล้ว กรรมจะตามสนองเหมือนอย่างนี้ และฟ้าดินจะต้องลงโทษอย่างหนัก

โค ย : พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)

ลักษณะของหลักกรรมนี้ เป็นเรื่องที่น่าพิจารณา เพราะกรรมเป็นหลักใหญ่ในพระพุทธศาสนา จะต้องมีการเน้นอยู่เสมอ หลักการของศาสนานั้น ก็เหมือนกับหลักการปฏิบัติทั่วไปในหมู่มนุษย์ เมื่อเผยแพร่ไปในหมู่มนุษย์กว้าง ซึ่งมีระดับสติปัญญาต่างกัน มีความเอาใจใส่ต่างกัน มีพื้นเพภูมิหลังต่าง ๆ กัน นาน ๆ เข้าก็มีการคลาดเคลื่อนเลือนลางไปได้ จึงจะต้องมีการทำความเข้าใจกันอยู่อย่างสม่ำเสมอ

เรื่องกรรมนี้ก็เหมือนกัน เมื่อเผยแพร่ไปในหมู่มนุษย์จำนวนมากเข้า ก็มีอาการที่เรียกว่าเกิดความคลาดเคลื่อน มีการเฉไฉ ไขว้เขวไปได้ ทั้งในทางการปฏิบัติและความเข้าใจ หลักกรรมในพระพุทธศาสนาที่ท่านสอนไว้เพื่ออะไร ที่เราเห็นชัดก็คือ เพื่อไม่ให้แบ่งคนโดยชาติกำเนิด ให้แบ่งโดยความประพฤติ โดยการกระทำ นี่เป็นประการแรก ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่าประพจน์ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า "กมฺมุนา วสโต โหติ กมฺมุนา โหติ พุราหฺมณ"

คนไม่ใช่ต่ำทรามเพราะชาติกำเนิด แต่คนจะเป็นคนต่ำทราม ก็เพราะกรรมคือการกระทำคนมิใช่จะเป็นพราหมณ์เพราะชาติกำเนิด แต่เป็นพราหมณ์ ก็คือผู้บริสุทธิ์ คือคนดีคนประเสริฐ ก็เพราะกรรมคือการกระทำตามหลักการนี้ พระพุทธศาสนายึดเอาการกระทำ หรือความประพฤติ มาเป็นเครื่องแบ่งแยกมนุษย์ ในแง่ของความประเสริฐหรือความเลวทราม ไม่ให้แบ่งแยกโดยชาติกำเนิด ความมุ่งหมายในการเข้าใจหลักกรรมประการที่สองที่ท่านเน้น ก็คือการรับผิดชอบต่อตนเอง คนเรานั้นมักจะขัดทอดสิ่งภายนอกขัดทอดปัจจัยภายนอก ไม่รับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง เวลามองหาความผิดต้องมองไปที่ผู้อื่นก่อน มองที่สิ่งภายนอกก่อน แม้แต่เดินเตะกระโถน ก็ต้องบอกว่าใครเอากะโถนมาวางชุ่มช้ำ ไม่ว่าตนเดินชุ่มช้ำ เพราะฉะนั้นจึงเป็นลักษณะของคนที่ชอบขัดทอดปัจจัยภายนอก แต่พระพุทธศาสนาสอนให้รับผิดชอบการกระทำของตนเองให้มีการสำรวจตนเองเป็นเบื้องต้นก่อน

ประการต่อไป ท่านสอนหลักกรรม เพื่อให้รู้จักพึ่งตนเอง ไม่ฝากโชคชะตาไว้กับปัจจัยภายนอก ไม่ให้หวังผลจากการอ่อนนอนนอนคอยโชค ให้หวังผลจากการกระทำ หลักกรรมในพระพุทธศาสนาสอนว่า "ความสำเร็จเกิดขึ้นจากการกระทำตาม ทางของเหตุผล"

โดย : สุชีพ ปุญญานุภาพ

การที่คนเกิดมาไม่เหมือนกัน เช่นบางคนฉลาด บางคนโง่ บางคนรูปร่างงามบางคนตรงกันข้าม บางคนเกิดในตระกูลต่ำ บางคนเกิดในตระกูลสูง เมื่อถามว่าทำไมจึงเป็นเช่นนี้ ? ถ้าตอบแบบวิทยาศาสตร์ ก็ตอบว่า การที่ฉลาดหรือโง่ รูปร่างสมบูรณ์หรือไม่ จนหรือมั่งมีก็เพราะไปเกิดในมารดาบิดาที่มีเหตุแวดล้อมดีเลวผิดกัน ความเป็นไปจึงผิดกันเป็นอันว่าบิดามารดาถ่ายทอดสิ่งต่างๆ ให้ด้วย เหตุแวดล้อมประกอบด้วย จึงเป็นเช่นนั้น จึงเป็นอันว่าตอบด้วยหลักพันธุกรรมและเหตุแวดล้อม คราวนี้ถ้าถามต่อไปว่า เหตุใดจึงไปเกิดเป็นลูกของคนมีบ้าง จนบ้าง มีส่วนประกอบทางกายและจิตใจสมบูรณ์บ้างบกพร่องบ้าง ทำไมจึงต่างกันไป ทำไมจึงไม่เกิดในที่ดีๆ เหมือนกันหมด ? ในที่สุดก็ต้องชี้ให้เห็นความบังเอิญ แต่ในปัจจุบันเราเลิกทฤษฎีบังเอิญกันแล้ว ทุกสิ่งต้องมีเหตุผล ไม่ใช่บังเอิญ บังเอิญเป็นคำที่เราใช้กันเมื่อยังหาเหตุผลไม่ได้เท่านั้น

ทางพระพุทธศาสนาสอนว่า กรรม คือการกระทำในชาติก่อน ได้จัดสรรเสร็จ ให้ไปเกิดในฐานะนั้นๆ ได้รับการถ่ายทอดทางกายดีหรือเลว ได้ประสบสิ่งแวดล้อมดีหรือเลว แล้วแต่กรรมนำไป ไม่ใช่พระเจ้าสร้าง ทุกคนสร้างตัวเองด้วยการกระทำของตนในกรณีเช่นนี้ เราจะไม่นับโทษคนโน้นคนนี้ว่าสร้างเราไม่ดี แต่เราจะสร้างตัวเราใหม่ในชาตินี้ด้วยการทำดี อบรมให้เกิดอุปนิสัยใจคอที่ดีงามได้ตามประสงค์อาจมีผู้แย้ง จะให้เห็นด้วยตาตามเคยว่า กรรมรูปร่างเป็นอย่างไร จึงจัดสรรได้ และติดตามคนได้ ?

ข้อนี้เปรียบด้วยพลังงานซึ่งติดไปกับลูกศร เวลายิงไปในอากาศ ลูกศรแล่นไปเรื่อยๆ นั้นเราเห็นพลังงานหรือเปล่า ? หรือผู้ที่ได้รับสถาปนาเป็นพระมหากษัตริย์ถ้าไม่แสดง พระองค์เสด็จปะปนไปในที่ต่างๆ และเราไม่รู้มาก่อน มีอะไรติดตามไป เป็นเครื่องแสดงให้เห็นบ้างว่าท่านผู้นี้เป็นพระราช เพราะพระองค์ก็มีวัชระร่างกายเหมือนคนธรรมดาทุกอย่าง แต่ท่านก็ทรงเป็นพระราชอยู่นั่นเอง การที่กรรมติดตามคนนั้น ท่านเปรียบเหมือนเงาของคน จะชูหรือ

ปลอมไม่ให้ติดตามก็ไม่ได้ พระพุทธศาสนาเปรียบกรรมว่า เป็นเนื้อที่ วิญญาณเป็นพืช แสดงว่ากรรมกับวิญญาณมีส่วนสัมพันธ์กัน เนื้อที่ดี พืชก็งอกงามดี คนเราจะดีเลว เพราะการกระทำของตนเช่นนี้ จึงควรอย่างยิ่งที่จะเลือกทำแต่กรรมดี ละเลิกความชั่วเสีย เมล็ดทุเรียน เก็บความสามารถในการเป็นต้น มีใบคอก และลูกทุเรียนไว้ได้ในตัวเอง เมื่อถึงคราวก็เจริญเติบโต เป็นต้นทุเรียนฉันใด วิญญาณก็มีกรรมติด ไปด้วย อย่างซ่อนเร้น ไม่เห็นตัว แต่เมื่อปรากฏตัวออกมา ก็ปรากฏตามลักษณะที่กำหนดของกรรมนั้นๆ

โดย : ธรรมะ ๒ ไทย

เมื่อสัปดาห์ที่แล้ว ได้เล่าค้างเอาไว้ เกี่ยวกับเรื่องราวของพระภิกษุณีรูปหนึ่งที่มีนามว่า "อิสิตา" ท่านกำลังจะเล่าถึงวิบากกรรม ที่ทำให้ท่านต้องหย่าร้างจากสามีคนแล้วคนเล่า วิบากกรรมที่ทำเอาไว้เป็นอย่างไร เราลองมาฟังจากการบอกเล่าของท่าน

"ดิฉันจะเล่าวิบากแห่งกรรมนั้นให้ท่านฟัง ขอท่านจงมีใจเป็นหนึ่ง ตั้งใจฟังวิบากแห่งกรรมนั้นเกิดในสมัยนั้น ดิฉันเกิดเป็นนายช่างทอง มีทรัพย์สมบัติมาก อยู่ในนครเอรกกังนะ เป็นคนมัวเมาลุ่มหลงด้วยความเป็นหนุ่ม จึงได้คบชู้กับภรรยาของชายอื่นครั้นเมื่อดิฉันได้จุติ (ตาย) จาก ชาตินั้นแล้ว ต้องหมกไหม้อยู่ในนรกตลอดกาลนานเมื่อพ้นจากนรกแล้วก็ได้ไปเกิดในท้องของนางวานร พอลอดได้ ๗ วัน วานรใหญ่ที่เป็นหัวหน้าฝูงก็ได้ก่อด้วยวะสืบพันธุ์ของดิฉันเสีย นี่เป็นผลกรรมเก่าของดิฉันที่ได้คบชู้กับภรรยาของชายอื่น เมื่อดิฉันตายจากกำเนิดวานรนั้นแล้ว ก็ได้ไปเกิดในท้องนางแพะตาบอด อยู่ในแคว้นสินธุ เมื่อมีอายุได้ ๑๒ ปี ก็ถูกเด็กตัดอวัยวะสืบพันธุ์ทิ้งเสีย ต่อมาก็เป็นโรค ถูกหมู่นอนฟอนเฟะที่อวัยวะสืบพันธุ์ นี่เพราะโทษที่ดิฉันได้คบชู้กับภรรยาของชายอื่น ดิฉันจุติจากกำเนิดแพะนั้นแล้ว ก็ได้ไปเกิดในท้องแม่โคของพ่อค้าคนหนึ่ง เป็นลูกโคมีขนสีแดง เหมือนสีครึ่ง พอมีอายุได้ ๑๒ เดือนก็ถูกตอน ดิฉันถูกเขาใช้เทียมไถและเข็นเกวียน ต่อมาเป็นโรคตาบอด เป็นโคกระจอก เป็นโคจี้โรค...

นี่ก็เพราะโทษที่ดิฉันได้คบชู้กับภรรยาของชายอื่นดิฉันจุติจากกำเนิดโคนั้นแล้ว ก็ไปเกิดในเรือนของนางทาสี จะเป็นหญิงก็ไม่ใช่ จะเป็นชายก็ไม่เชิงนี่ก็เพราะโทษที่ดิฉันได้คบชู้กับภรรยาของชายอื่นดิฉันมีอายุได้ ๓๐ ปีก็ตาย แล้วมาเกิดเป็นลูกหญิงในสกุลของช่างสานสือ เป็นสกุลขัดสน มีทรัพย์น้อย ถูกแต่เจ้าหนี้รุมทวงอยู่เป็นนิตย์ต่อมาเมื่อเป็นหนี้มากขึ้น พ่อค้าเกวียนคนหนึ่งมาริบททรัพย์สมบัติแล้วก็หลุดเอาดิฉันลงจากเรือนไปภายหลังที่ดิฉันมีอายุครบ ๑๖

ปี บุตรของพ่อค้าเกวียนนั้น มีชื่อว่า "ศิริทาส" ได้เห็นดิฉันเป็นสาว กำลังรุ่น มีจิตปฏิพัทธ์รักใคร่ ขอไปเป็นภรรยา แต่ว่านายศิริทาสนั้น มีภรรยาอยู่ก่อนแล้วคนหนึ่ง ซึ่งเป็นคนมีศีล ทรงคุณสมบัติ ทั้งมีศรัทธา รักใคร่สามีเป็นอย่างดี ดิฉันได้บังคับนายศิริทาส ให้ขับไล่ภรรยาของตนไป... นี่ก็เป็นต้นเหตุ ทำให้สามีต้องหย่าร้างกับ ดิฉัน ผู้ได้บำรุงสามีเหมือนทาสีไป นี่เป็นผลแห่งการคบชู้กับภรรยาของชายอื่น และได้บังคับสามีให้ขับไล่ภรรยาเก่าของเขาไปที่สุดผลแห่งบาปกรรมนั้น ดิฉันก็ได้ทำเสร็จแล้ว"

ทั้งหมดนี้ เป็นคำบอกเล่าของพระอิติทาสีเถรี ปรากฏอยู่ในอิติทาสีเถรีคาถา พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๒ หน้า ๕๐๐ เห็นว่าน่าจะเป็นประโยชน์ จึงได้นำมาถ่ายทอด เล่าสู่กันฟัง

โดย : ธรรมะไทย

พุทธบุพกรรม หมายถึง กรรมเก่าที่พระพุทธเจ้าได้เคยกระทำไว้ในสมัยที่บารมียังอ่อนอยู่ บางภพบางชาติ พระองค์ก็เคยประมาทพลาดพลั้ง ทำกรรมอันเป็นบาปไว้ และพอมหาชาตินี้ หลังจากที่ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว เศษกรรมนั้นก็ยังตามมาให้ผล หลายครั้งหลายหนด้วยกัน

ซึ่งเรื่องทั้งหมดนี้ มีปรากฏอยู่ใน พระสูตรต้นตปิฎก เล่มที่ ๒๔ ขุททกนิกาย พุทธาปทาน ปุพพกรรมปิไลคิที่ ๑๐ ข้อ ๓๕๒ แสดงไว้ว่า

ขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่สระใหญ่อโนดาต ได้ตรัสเล่าถึงอกุศลบุพกรรมโดยมีใจความว่า "ภิกษุทั้งหลาย เธอจงฟังกรรมที่เราได้ทำแล้วในอดีต ในกาลก่อน เราเป็นนายโคบาล ค้อนโคไปเลี้ยง เห็นแม่โคกำลังค้ำน้ำขุนมัว จึงห้ามมัน ด้วยวิปากแห่งกรรมนั้น มาในชาตินี้ แม้เรากระหายน้ำ ก็ไม่ได้ค้ำตามความปรารถนา"

เหตุการณ์ตอนนั้น ก็คือตอนที่พระพุทธเจ้ากำลังจะเสด็จ เพื่อไปปรินิพพานที่เมืองกุสินารา ระหว่างทาง รู้สึกกระหายน้ำเป็นกำลัง จึงมีรับสั่งให้พระอานนทไปตักน้ำที่ลำธารมาให้ แต่ก็ไม่สามารถได้ค้ำในทันทีทันใด เนื่องจากเกวียน ๕๐๐ เล่ม เพิ่งผ่านลำธารไป ทำให้น้ำบริเวณนั้นขุ่น เราดูเหตุที่สร้างไว้ เราอาจจะคิดว่า เป็นเหตุเพียงเล็กน้อย แต่ขึ้นชื่อว่าบาปกรรมแล้ว แม้เพียงเล็กน้อย ก็ให้ผลเป็นความทุกข์ความเดือดร้อนเสมอ...

โดย : พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี)

คำว่า กรรมร่วมกันมาแต่อดีตชาติ หมายความว่าอย่างไร เพราะบางคนพ่อแม่ดี แต่ลูกไม่ดี บางคนครอบครัวดี แต่มีบริวารนำความเดือดร้อนมาให้ บางคนลูกดีแต่บุพพการีไม่ดี ถ้าจะถือว่าชาติก่อนมีความสัมพันธ์กับชาตินี้ ก็จะต้องหมายความว่า พ่อ แม่ พี่ น้อง เพื่อนฝูง ที่เคยพัวพันกันมา จะต้องไปพบกันทุกชาติเช่นนั้นหรือ จึงมีการกล่าวถึงคำว่า **"ทำกรรมร่วมกันมา"**

คำว่า "กรรมร่วมกันมาแต่อดีตชาติ" เป็นคำที่หมายถึงคนสองคน หรือสองฝ่ายเคยทำอะไรร่วมกันมา จะเป็นทางดีก็ได้ ทางไม่ดีก็ได้ เช่นเคยทำบุญร่วมกันมา เคยร่วมปล้นฆ่าคนมาด้วยกัน เป็นต้น การกระทำที่ทำร่วมกันอย่างนี้แหละ ที่เรียกว่า "กรรมร่วมกันมา" ถ้าเป็นกรรมในชาติก่อนๆ ก็เรียกว่า เป็นกรรมในอดีตชาติความจริงมิใช่ เพราะกรรมเท่านั้นที่จะส่งผลให้มาพบกันในชาตินี้ แม้เวรที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผูกกันไว้ หรือผูกไว้ทั้งสองฝ่าย ก็เป็นเหตุส่งผลให้มาพบกันในชาตินี้ได้เหมือนกัน ดังนั้นเราจึงมักพูดติดต่อกันว่า "กรรมเวร" ความเข้าใจที่ว่า ถ้าถือว่าชาติก่อนมีความสัมพันธ์กับชาตินี้ ก็จะต้องหมายความว่า พ่อแม่ พี่น้องเพื่อนฝูงที่เคยพัวพันกันมาจะต้องไปพบกันทุกชาตินั้น ยังเป็นความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องทั้งหมด อันที่จริงชาติก่อนมีความสัมพันธ์กับชาตินี้จริง ในฐานะเป็นชาติที่เป็นเหตุให้เกิดมีชาตินี้ขึ้น แต่พ่อแม่พี่น้องญาติมิตรในชาติก่อนนั้น หาได้เกิดพบกันทุกชาติไม่ทั้งนี้ก็ขึ้นกับเงื่อนไขที่ว่า เมื่อพ่อแม่พี่น้องญาติมิตรนั้นๆ ได้ทำกรรมจะดีหรือไม่ก็ตาม หรือได้มีเวรต่อกันมา กรรมและเวรอันนั้นแหละที่จะส่งผลให้เกิดมาพบกันในชาติต่อไป แต่จะทุกชาติหรือไม่ ก็แล้วแต่กรรมเวรที่จะก่อใหม่อีก

นัยตรงข้าม หากพ่อแม่ พี่น้อง ญาติมิตร มีความผูกพันกันเพียงสายเลือดซึ่งเป็นเรื่องของธรรมชาติ หาได้ทำกรรมดีกรรมชั่ว หรือผูกเวรกันไว้ไม่ อย่างนี้ก็ไม่มีความเหตุอันใดที่จะทำให้ไปเกิดพบกันอีก คือไม่มีกรรมเวรร่วมกันนั่นเอง เรื่องกรรมเรื่องเวร เป็นเรื่องลึกซึ้งและละเอียดอ่อนมาก ยากที่จะอธิบายให้เห็นแจ้ง ด้วยหน้ากระดาษเพียงเท่านี้ได้ แต่ผู้สนใจในเรื่องนี้ศึกษาได้จากคำราและจากการสังเกตชีวิตจริงของตนและของคนอื่น จะช่วยความเข้าใจได้มาก

เราอาจแบ่งบุคคลในกรณีนี้ ได้ ๓ ประเภทด้วยกัน คือ

๑. ประเภทดีด้วยกัน คือทั้งสองฝ่ายหรือทั้งหมด ได้เคยทำบุญทำความดี สร้างบารมีร่วมกัน

มา เรียกว่ามีดีเท่ากันว่าจันเอะ ประเพณีนี้ก็มักจะเกิดมาด้วยกัน ได้ดีพอๆกันเช่นตำนานเรื่อง
มฆมานพสร้างถนนสร้างศาลาด้วยกัน กับพวกอีก ๓๒ คน ตายไปแล้วได้เสวยสุขอยู่บน
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เป็นต้น ประเพณี ความดีมีเท่ากัน จึงได้ดี ได้พบความดีมีสุข และเสวย
ความดีอยู่ด้วยกันได้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ผู้มีคุณธรรมเสมอกันนั่นเองที่เห็นง่ายๆ ในประเทศ
นี้ก็คือ ถ้าเป็นสามิภรรยากัน สามีกี่ดี ภรรยากี่ดี ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกันเห็นอกเห็นใจกัน เรียกว่า
ดีทั้งคู่ถ้าเป็นพ่อแม่ลูกกัน ก็ดีทั้งพ่อ ทั้งแม่ ทั้งลูกพ่อแม่ก็รักลูก ทำเพื่อลูก และเป็นผู้นำที่ดีของ
ลูกฝ่ายลูกก็เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เชื่อฟังตั้งอยู่ในโอวาท รักเคารพพ่อแม่ด้วยใจจริงถ้าเป็นเพื่อน
ก็เป็นเพื่อนที่ดีต่อกัน ช่วยเหลือกันด้วยน้ำใจ ไม่ชักชวนกันไปในทางเสียหาย เป็นต้น

๒. ประเพณีเสียด้วยกัน คือทั้งสองฝ่ายเคยทำบาปทำกรรมร่วมกันมา มีความชั่วพอๆกัน ชอบ
เรื่องร้ายๆพอๆกันอย่างนี้ก็เกิดมาพบกันอีก และอยู่ด้วยกันได้ แม้จะลุ่มๆดอนๆก็ไม่ค่อยแยกกัน
ถึงคราวสุขก็สุขด้วยกัน ถึงคราวทุกข์ก็ทุกข์ด้วยกันได้ประเพณีนี้ก็เช่นกัน ถ้าเป็นสามิภรรยากัน
ก็ประเพณีหญิงร้ายชายเลวนั่นแหละ หรืออย่างพวกนักเลงเที่ยว นักเลงพนัน นักเลงสุรา จน
กระทั่งนักเลงปล้นจี้ เป็นต้นคือชอบอย่างเดียวกัน ย่อมไปด้วยกันได้

๓. ประเพณีมีเวรต่อกัน คือประเภทที่อีกฝ่ายหนึ่งอาจดี แต่อีกฝ่ายอาจเสีย ฝ่ายดีก็จะถูกฝ่าย
เสียคอยรบกวน คอยรังควาน คอยทำลายอยู่เรื่อย ไม่โดยตรงก็โดยอ้อมอย่างกรณีที่ยกตัวอย่าง
มา เช่นบางรายพ่อแม่ดี แต่ลูกไม่ดี บางรายครอบครัวดี แต่บริวารนำความเดือดร้อนมาให้ นั่น
แหละ กรณีอย่างนี้เกิดขึ้น เพราะทั้งสองฝ่าย หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ยังผูกเวรจองกรรมไว้ จึง
ต้องมาพบกัน คอยขัดขวางกันอยู่รำไปไม่ต้องอื่นไกลหรอก แม้แต่พระพุทธองค์ยังทรงมีมาร
คอยผจญ มีพระเทวทัตคอยทำลาย และมีนักบวชต่างศาสนาคอยล้างผลาญเลยนี้แหละอำนาจ
ของเวรละ ลองได้ก่อไว้ หรือถูกก่อไว้ ก็เป็นไปตามผจญกันไม่สิ้นสุดสักที ประดุจเวรของงูกับ
พังพอน เวรของกากับนกเค้า และเวรของมนุษย์ผู้ถือตัวจัดในเรื่องศาสนากับผีในปัจจุบัน พระ
พุทธเจ้าจึงสอนให้ละเวรเสีย อย่างน้อยก็ด้วยการรักษาศีล ตั้งมั่นอยู่ในศีล เพราะศีลเป็นเวรมณี
เป็นข้อปฏิบัติที่ทำให้หมดเวรได้ แม้อย่างกรรมก็เช่นกัน ไม่ว่าจะทำคนเดียว หรือร่วมทำกับ
ใคร หากเป็นกรรมชั่วกรรมเสียแล้ว ท่านว่าไม่ควรทำทั้งนั้น

จากนี้ เราก็มาแบ่งประเภทของกรรมออกไป เมื่อว่าโดยทางแสดงออกถ้าแสดงออกทางกายทำโน่นทำนี่ ก็เป็น **กายกรรม** ถ้าแสดงออกทางวาจา โดยพูดออกมา ก็เป็น **วจีกรรม** ถ้าแสดงออกทางใจ อยู่ในระดับความคิด คิดปรุงแต่งไปต่างๆ ก็เป็น **มโนกรรม** และกรรมโดยทั่วไปนั้น เมื่อ

จำแนกโดยคุณภาพ ก็แบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ

เป็นกรรมดี เรียกว่า **กุศลกรรม**

เป็นกรรมชั่ว เรียกว่า **อกุศลกรรม**

ในบางแห่ง ท่านจำแนกออกไปเป็นหลายอย่างมากกว่านี้อีก เช่น

กรรมที่ ๑. เป็นกรรมดำ

กรรมที่ ๒. เป็นกรรมขาว

กรรมที่ ๓. เป็นกรรมทั้งดำทั้งขาว

กรรมที่ ๔. กรรมไม่ดำไม่ขาว

เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม เป็นการอธิบายละเอียดขึ้นไปอีก

กรรมดำคืออะไร ? ยกตัวอย่างเช่น อกุศลกรรมบถ มองให้เห็นหยาบๆ ก็คือการกระทำที่เป็นการเบียดเบียน ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน

กรรมขาว ก็คือกรรมที่ตรงข้ามกับกรรมดำนั้น ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ไม่เป็นการเบียดเบียนแต่เป็นการช่วยเหลือส่งเสริม ทำให้ผู้อื่นมีความสุข

และกรรมทั้งดำทั้งขาว ก็คือกรรมที่ปะปนกัน มีทั้งการกระทำที่เป็นไปเพื่อความเบียดเบียนและไม่เป็นไปเพื่อความเบียดเบียน สุดท้าย มาถึงกรรมไม่ดำไม่ขาวเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม ยกตัวอย่างเช่น โพชฌงค์ ๗ มรรค ๘ ซึ่งบางทีก็เรียกว่ากรรมเหมือนกัน แต่เป็นกรรมที่ไม่ดำไม่ขาว และเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมกลับทำให้เราสิ้นกรรมไปด้วยซ้ำ

เมื่อมองละเอียดถึงความหมายที่แยกประเภทอย่างนี้ เราก็เห็นชัดขึ้นมาว่า กรรมนั้นอยู่ที่ตัวเราทุกๆ คน ที่ประพฤติปฏิบัติดำเนินชีวิตอยู่ทุกเวลานี้เอง เริ่มตั้งแต่ความรู้สึกนึกคิด ข้อปฏิบัติต่างๆ แม้แต่การปฏิบัติธรรมชั้นใน ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติตามมรรคมีองค์ ๘ การเจริญโพชฌงค์ ๗ ก็เป็นกรรมทั้งนั้น ไม่พ้นเรื่องกรรมเลย จะเห็นว่ากรรมในความหมายนี้ ละเอียดกว่ากรรมที่เคยพูดในเรื่องไปห้กขาไก่ เผาป่าครอก ลัตว์ หรืออะไรทำนองนั้น ต้องแยกแยะกันให้ละเอียดอย่างนี้ เมื่อมาถึงขั้นนี้แล้ว จะอธิบายกันอย่างไรให้เห็นว่า มันจะออกเป็นผลกรรมได้

ทำไมการกระทำจึงออกผลอย่างนั้นอย่างนี้ได้ นี่เป็นเรื่องที่เราจะต้องพิจารณา นี่ถือว่าเป็นความเข้าใจพื้นฐานขั้นต้น ที่ว่าจะต้องพูดกันในเรื่องความหมายของกรรมให้ชัดเจนเสียก่อนว่ากรรมคืออะไร ?

โดย : พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ใครก็ตามที่ยึดถือว่า อะไรๆทุกอย่าง ล้วนเป็นผลเกิดมาจากกรรมทั้งสิ้นนั้น เป็นคนที่ถือผิดเช่นในเรื่องโรคภัยไข้เจ็บ พระองค์ก็ตรัสไว้ มีพุทธพจน์แห่งหนึ่งว่า โรคบางอย่างเกิดจากการบริหารกายไม่สม่ำเสมอก็มี เกิดจากอตุคือสภาพแวดล้อมเป็นสมุฏฐานก็มี เกิดจากเสมหะเป็นสมุฏฐานก็มีเกิดจากดีเป็นสมุฏฐานก็มี เกิดจากสมุฏฐานต่างๆประกอบกันก็มี เกิดจากกรรมก็มีแปลว่าโรคบางอย่างเกิดจากกรรม แต่หลายอย่างเกิดจากอตุเกิดจากการแปรปรวนของร่างกาย

การบริหารร่างกายไม่สม่ำเสมอ เช่นพักผ่อนน้อยเกินไป ออกกำลังมากเกินไป เป็นต้น กรรมนี้เป็นเพียงเหตุหนึ่งเท่านั้น จะโทษกรรมไปทุกอย่างไม่ได้ ยกตัวอย่าง คนเป็นแผลในกระเพาะอาหาร โรคชนิดนี้บางที่เป็นเพราะฉันทันแอสไพริน หรือยาแก้ปวดในเวลาที่ท้องว่าง พวกยาแก้ปวดเหล่านี้มันเป็นกรด บางทีมันก็กัดกระเพาะทะลุ อาจจะทำให้ถึงกับมรณภาพไปเลย พวกยาแก้ปวดนี้มีอันตรายมาก เขาจึงห้ามฉันทันเวลาท้องว่าง ต้องให้มีอะไรในท้องจึงฉันทันได้ บางคนเลือดไหลในกระเพาะ ไม่รู้ว่าเป็นเพราะเหตุใด ที่แท้เป็นเพราะฉันทันยาแก้ปวดนี่เอง นี่ก็เป็นเหตุอันหนึ่ง แต่บางคนเป็นแผลในกระเพาะอาหาร เพราะเป็นโรควิตกกังวล คิดอะไรต่างๆ ไม่สบายใจ กลุ้มใจมาก กลุ้มใจบ่อยๆ คับเครียดจิตใจอยู่เสมอเป็นประจำ จึงทำให้มีกรดเกิดขึ้นในกระเพาะอาหาร แล้วกรดนั้นมันก็กัดกระเพาะของตัวเองเป็นแผล จนกระทั่งเป็นโรคร้ายแรง ถึงกับต้องผ่าตัดกระเพาะทิ้งไปครั้งหนึ่งก็มี

จะเห็นว่าผลอย่างเดียวกัน แต่เกิดจากเหตุคนละอย่าง ที่ฉันทันแอสไพริน หรือยาแก้ปวดแก้ปวดแล้วกระเพาะทะลุ เป็นอุตุนิยามแต่ที่คิดวิตกกังวล กลุ้มใจอะไรต่ออะไรแล้วเกิดแผลในกระเพาะเป็นกรรมนิยาม จิตใจไม่ดีมีอกุศลมากก็ทำให้โรคเกิดจากกรรมได้มากมาย แต่อย่างไรก็ตาม เราต้องเอาหลักเรื่องนิยาม ๕ มาวินิจฉัย อย่าไปลงโทษกรรมทุกอย่าง แล้ว บางอย่างก็เกิดจากนิยามต่างๆ หลายนิยามมาประกอบกันเป็นอันว่า เราควรรู้จักนิยาม ๕ ไว้ เวลาสอนชาวบ้านจะได้ให้พิจารณาเหตุผลโดยรอบคอบ นี่อันหนึ่ง

โดย : พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

แ่งต่อไป ก็จะต้องแยกหลักกรรมออกจากลัทธิผิดๆ ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้เรียกว่า

ติดายตนะ แปลว่า ประชุมแห่งลัทธิเดียรฉัตร ซึ่งมีอยู่ ๓ ลัทธิ

ลัทธิที่ ๑ ถือว่า บุคคลจะได้สุขก็ดี จะได้ทุกข์ก็ดี มิใช่สุขมิใช่ทุกข์ก็ดี ล้วนเป็นเพราะกรรม ที่ทำไว้แต่ปางก่อนทั้งสิ้น ฟังให้คึนะ ระวังนะ จะสับสนกับพระพุทธศาสนา ลัทธินี้เรียกว่า **บุพเพกตวาท**

ลัทธิที่ ๒ บอกว่า บุคคลจะได้สุขก็ดี จะได้ทุกข์ก็ดี ได้ไม่สุขไม่ทุกข์ก็ดี ล้วนเป็นเพราะเทพผู้ยิ่งใหญ่ บันดาลให้ทั้งสิ้น คือพระผู้เป็นเจ้าบันดาลให้เป็น ลัทธินี้เรียกว่า **อิศวรนิรมิตวาท** หรือ **อิสสรนิมมานเหตุวาท**

ลัทธิที่ ๓ ถือว่า บุคคลจะได้สุขก็ดี ได้ทุกข์ก็ดี ได้ไม่สุขได้ไม่ทุกข์ก็ดี ล้วนแต่เป็นเรื่องบังเอิญ เป็นไปเองลอยๆ แล้วแต่โชคชะตา ไม่มีเหตุปัจจัย ลัทธินี้เรียกว่า **อเหตุวาท**หลักเหล่านี้มีมาใน พระคัมภีร์ทั้งนั้น

ติดายตนะทั้ง ๓ ท่านกล่าวไว้ทั้งในพระสูตรและในอภิธรรม ในพระอภิธรรมท่านเน้นไว้ แต่ในพระสูตรก็มีมาในอังคุตตรนิกาย ดิกนิบาต แต่เรามักไม่เอามาพูดกันส่วนนิยาม ๕ นั้น อยู่ในคัมภีร์ฝ่ายอภิธรรม ซึ่งอธิบายถึงเรื่องกฎเกณฑ์ของความเป็นเหตุปัจจัยนิยาม ๕ นั้น สำหรับ เอาไว้พิจารณาความเป็นเหตุปัจจัยให้รอบคอบ อย่าไปเอาอะไรเข้ากรรมหมวดส่วนติดายตนะ หรือ ประชุมลัทธิ ๓ พวก ก็ผิดหลักพระพุทธศาสนา

๑. **บุพเพกตวาท** ถือว่าอะไรๆ ก็เป็นเพราะกรรมที่ทำไว้ปางก่อน

๒. **อิศวรนิรมิตวาท** ถือว่าจะเป็นอะไรๆ ก็เพราะเทพผู้ยิ่งใหญ่บันดาล หรือพระผู้เป็นเจ้าบันดาล

๓. **อเหตุวาท** ถือว่าสิ่งทั้งหลายอะไรจะเกิดขึ้น ไม่มีเหตุปัจจัย แล้วแต่ความบังเอิญ เป็นไป ลัทธิ โชคชะตา ๓ ลัทธินี้ พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นลัทธิที่ผิด เหตุผลคือ

เพราะมันทำให้คนไม่มีฉันทะ ไม่มีสมาธิ เพียรที่จะทำอะไร เพราะสิ่งทั้งหลายเป็นไปอย่างไม่มีหลักเกณฑ์ หรือไม่ขึ้นต่อตัวการภายนอกที่เราควบคุมไม่ได้ ไม่ขึ้นกับการกระทำของเรา โดยเฉพาะลัทธิที่ ๑ นั้น ถือว่าอะไรๆก็แล้วแต่กรรมปางก่อน มันจะเป็นอย่างไร ก็จะเป็นไป เราทำอะไรก็ไม่มีประโยชน์ กรรมปางก่อนมันกำหนดไว้หมดแล้ว แล้วเราจะไปทำอะไรได้ ก็ต้องปล่อย แล้วแต่มันจะเป็นไป

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ลัทธินี้เป็นลัทธิของพวกนิครนถ์ หัวหน้าชื่อนิครนถนาฏบุตรให้ไปดู พระไตรปิฎก เล่ม ๑๔ พระสูตรแรก เทวทหสูตร ตรัสเรื่องนี้โดยเฉพาะก่อนเลย ในอังคุตตรนิกาย ติกนิบาต ตรัสเรื่องนี้ไว้รวมกัน ๓ ลัทธิแล้ว แต่ในเทวทหสูตร พระไตรปิฎกเล่ม ๑๔ มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ ก็ตรัสเฉพาะเรื่องลัทธิที่ ๑ ไม่ตรัสลัทธิอื่นเลย

ลัทธินิครนถ์นี้ถือว่า อะไรๆก็เป็นเพราะกรรมที่ทำได้ไว้ในชาติก่อน เพราะฉะนั้นเราจะต้องทำให้สิ้นกรรม โดยไม่ทำกรรมใหม่ และเผากรรมเก่าให้หมดสิ้นไป ด้วยการบำเพ็ญตบะลัทธินี้ต้องแยกให้ดีจากพุทธศาสนา ต้องระวังตัวเราเองด้วยว่าจะผลุนผลันตกลงไปใน ๓ ลัทธินี้โดยเฉพาะลัทธิกรรมเก่าที่ถือว่า แล้วแต่กรรมเก่าเท่านั้นคำว่า กรรม นี้เป็นคำกลางๆ เป็นอดีตก็ได้ ปัจจุบันก็ได้ อนาคตก็ได้ พุทธศาสนานี้ปัจจุบันมาก กรรมเก่าไม่ใช่ไม่มีผล มีผลสำคัญแต่มันเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้เกิดผลในปัจจุบัน ซึ่งเราจะต้องทำกรรมที่ดี และแก้ไขปรับปรุงตัว เพื่อให้เกิดผลที่ดีต่อไปภายหน้า นี่พูดกันทั่วไป

โดยหลักการก็คือ ต้องพยายามแยกให้ถูกต้อง มี ๓ ลัทธินี้ ที่จะต้องทำความเข้าใจเสียก่อน เป็นเบื้องต้น

โดย : พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

ความหมายของคำว่า กุศล ก็ให้เข้าใจตามลักษณะที่ว่ามานี้ ส่วนที่เป็นอกุศลก็ตรงกันข้าม ดังได้ยกตัวอย่างไปแล้ว เช่นเมื่อเมตตาก็เกิดขึ้นในใจเป็นอย่างไร โทสะเกิดขึ้นเป็นอย่างไร ลักษณะก็จะผิดกันให้เห็นชัดๆว่าผลมันเกิดทันที อย่างที่เรียกว่า เป็นสันติภูมิกุศล เห็นเอง เห็นทันตาตามที่เนื่องกันอยู่ กับคำว่า "กุศล" และ "อกุศล" ก็คือคำว่า "บุญ" และ "บาป"

บุญกับกุศล และ บาปกับอกุศล ต่างกันอย่างไร ?

ในที่หลายแห่งใช้แทนกันได้ อย่างในพุทธพจน์ที่ตรัสถึงเรื่อง ปธาน คือความเพียร ๔ ก็จะตรัสคำว่า "อกุศล" กับคำว่า "บาป" ไปด้วยกัน อยู่ในประโยคเดียวกัน ก็เป็นข้อความที่ช่วยขยายความซึ่งกันและกัน เช่นว่า....

ภิกษุยังฉันทะให้เกิดขึ้น ระดมความเพียร เพื่อปิดกั้นบาปอกุศลธรรม ซึ่งยังไม่เกิด มิให้เกิดขึ้นนี้เรียกว่า สังวรปธานแสดงให้เห็นว่า บาปกับอกุศลมาด้วยกัน แต่สำหรับบุญกับกุศล ท่านบอกว่า มันมีความกว้างแคบกว่ากันอยู่หน่อย คือกุศลนั้น ใช้ได้ทั้ง โลกียะ และ โลกุตตระ เป็นคำกลางๆ และเป็นคำที่ใช้ในทางหลักวิชาการมากกว่า บางทีก็ระบุ ว่า โลกียกุศล โลกุตตรกุศล แต่ถ้าพูดเป็นกลางๆ จะเป็นโลกียะก็ได้ เป็นโลกุตตระก็ได้

ส่วนคำว่า **บุญ** นั้น นิยมใช้ในระดับโลกียะ แต่ก็ไม่เสมอไป มีบางแห่งเหมือนกันที่ท่านใช้ในระดับโลกุตตระ อย่างที่แยกเรียกว่า โอปปชัญญะ แปลว่าบุญที่เนื่องด้วยอุปธิและ อโนปธิ บุญ ไม่เนื่องด้วยอุปธิ เป็นต้น หรือบางทีใช้ตรงๆว่า โลกุตตรบุญบุญในระดับโลกุตตระ แต่โดยทั่วไปแล้ว บุญใช้ในระดับโลกียะ ส่วนกุศล เป็นคำกลางๆใช้ได้ทั้งโลกียะและโลกุตตระ นี่เป็นความกว้างแคบกว่ากันนิดหน่อย ระหว่างบุญกับกุศลในแง่รูปศัพท์ ซึ่งก็อาจเอาไปช่วยประกอบเวลาอธิบายเรื่องกรรมได้ แต่เป็นเรื่องเกร็ดไม่ใช่เป็นตัวหลักแท้ๆ บุญ นัยหนึ่งแปลว่าเป็นเครื่องชำระสันดาน เป็นเครื่องชำระล้างทำให้จิตใจสะอาด ในเวลาที่เป็นเครื่องชำระสันดาน เป็นเครื่องชำระล้างทำให้จิตใจสะอาด ในเวลาที่สิ่งซึ่งเป็นบุญเกิดขึ้นในใจ เช่นมีเมตตาเกิดขึ้น ก็ชำระจิตใจ ให้สะอาดบริสุทธิ์หรือศรัทธาเกิดขึ้น จิตใจก็ผ่องใส ทำให้หายเศร้าหมอง หายสกปรกความหมายต่อไป พวกนักวิเคราะห์ศัพท์ แปลบุญว่า นำมาซึ่งการบูชา หรือทำให้เป็นผู้ควรบูชา คือใครก็ตามที่สั่งสมบุญไว้ สั่งสมความดี เช่นสั่งสมศรัทธา เมตตา กรุณา มุทิตา ผู้นั้นก็มีแต่คุณธรรมมากมาย ซึ่งทำให้เป็นผู้ควรบูชา

ฉะนั้น ความหมายหนึ่งของบุญก็คือ ทำให้เป็นคนน่าบูชา และอีกความหมายหนึ่งก็คือ ทำให้เกิดผลที่น่าชื่นชม เพราะว่าเมื่อเกิดบุญแล้ว ก็มีวิบากที่ดีงามน่าชื่นชม จึงเรียกว่ามีผลอันน่าชื่นชม ไกลกับพุทธพจน์ที่ว่า "**สุขสุเสโต อธิวัณฺณ ยทิํ ปุณฺณานิ**" ซึ่งแปลว่า ภิกษุทั้งหลาย

คำว่า บุญ นี้ เป็นชื่อของความสุขเมื่อบุญเกิดขึ้นในใจแล้ว จิตใจก็สบายมีความสุขเอิบอิมผ่องใส บุญก็จึงเป็นชื่อของความสุขนี้เป็นอย่างๆ ที่อธิบายเกี่ยวกับเรื่องบุญ ส่วนบาปนั้นตรงกันข้าม

บาปนั้น โดยตัวอักษร หรือโดยพยัญชนะแปลว่า สภาวะที่ทำให้ถึงทุกติ หรือทำให้ไปในที่ชั่ว หมายถึงสิ่งที่ทำให้จิตตกต่ำพอบาปเกิดขึ้น ความคิดไม่ดีเกิดขึ้น โทสะ โลภะ เกิดขึ้น จิตก็ตกต่ำลงไป และนำไปสู่ทุกติด้วย และท่านยังให้ความหมายโดยพยัญชนะอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นสิ่งที่คนดีพากันรักษาดน ให้ปราศจากไป หมายความว่า คนดีทั้งหลายจะรักษาดนเองให้พ้นไปจากสิ่งเหล่านี้ จึงเรียกสิ่งเหล่านี้ว่าเป็นบาป เป็นสิ่งที่คนดีละทิ้ง พยายามหลีกเลี่ยงหนี ไม่อยากเกี่ยวข้องกับด้วย นี่เป็นความหมายประกอบ ซึ่งอาจจะเอาไปใช้อธิบายเป็นเกร็ดได้ ไม่ใช่ตัวหลักแท้ๆ เอามาพุดรวมไว้ด้วยในแง่ต่างๆ ที่เราจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่อง **"กรรม"**

โดย : พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

"...แม้แต่สังคมมนุษย์ที่จะเป็นไปอย่างไร ก็เริ่มมาจากมนกรรม อย่างที่ปัจจุบันนี้ ชอบเรียกว่า ค่านิยม

สังคมมีค่านิยมอย่างไร ก็จะชักนำลักษณะการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมนั้นให้เป็นอย่างนั้นยกตัวอย่างเช่น คนในสังคมหนึ่ง ถือว่าถ้าเรารักษาระเบียบวินัยได้เคร่งครัด ก็เป็นคนเก่ง ความเก่งกล้าสามารถ อยู่ที่ทำได้ตามระเบียบแบบแผนการนิยมนิยมความเก่งในแง่นี้ ก็เรียกว่า เป็นค่านิยม ที่จะรักษาระเบียบ คนพวกนี้ก็จะพยายามรักษาระเบียบวินัยให้ เคร่งครัด จนอาจทำให้ประเทศนั้น สังคมนั้นมีระเบียบวินัยดี ส่วนในอีกสังคมหนึ่ง คนอาจจะมองอีกอย่างหนึ่ง มีค่านิยมอีกแบบหนึ่ง โดยมีความชื่นชมว่า ใครไม่ต้องทำตามระเบียบได้ ใครฝ่าระเบียบได้

ใครมีอภิสิทธิ์ ไม่ต้องทำตามกฎหมายได้ เป็นคนเก่ง ในสังคมแบบนี้ คนก็จะไม่มีระเบียบวินัย เพราะถือว่า ใครไม่ต้องทำตามระเบียบได้ คนนั้นเก่งขอให้ลองคิดว่า สังคมของเรา เป็นสังคมแบบไหน มีค่านิยมอย่างไร นี่เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่า ความเฝ่ ความชอบ อะไรต่างๆ ที่อยู่ในใจ เป็นตัวนำเป็นเครื่องกำหนดวิถีชีวิตของบุคคล และเป็นเครื่องชี้นำชะตากรรมของสังคม สังคมใดมีค่านิยมที่ดีงาม เอื้อต่อการพัฒนา สังคมนั้นก็มีทางที่จะพัฒนาไปได้ดี สังคมใดมีค่านิยมต่ำทราม ขัดถ่วงการพัฒนา สังคมนั้นก็มีแนวโน้มที่จะเสื่อมโทรม พัฒนาได้ยากจะประสบปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาอย่างมากมาย

ถ้าจะพัฒนาสังคมนี้ให้ก้าวหน้า ถ้าต้องการให้สังคมเจริญ พัฒนาไปได้ดี ก็จะต้องแก้ค่านิยมที่ผิดพลาดให้ได้ และต้องสร้างค่านิยมที่ถูกต้องให้เกิดขึ้นด้วย เรื่องค่านิยมนี้เป็นตัวอย่างเด่น

ชัดอย่างหนึ่งของ มโนกรรม มโนกรรม เป็นสิ่งสำคัญมาก มีผลระยะยาวลึกซึ้งและกว้างไกล ครอบคลุมไปทั้งหมด พระพุทธศาสนาถือว่า ค่านิยมนี้เป็นสิ่งสำคัญมาก และมองที่จิตใจเป็น จุดเริ่มต้น เพราะฉะนั้น ในการพิจารณาเรื่องกรรม จะต้องให้เข้าใจถึงหลักการของพระพุทธ ศาสนา ที่ถือว่า มโนกรรมสำคัญที่สุด และให้เห็นว่าสำคัญอย่างไร นี่ก็จุดที่หนึ่ง"

โดย : พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

"... สืบเนื่องจากเรื่องมโนกรรมนั้น ก็ทำให้ต้องมาศึกษาเรื่องจิต จิตใจของคนเรานี้ คิดนึก อะไรต่ออะไร สิ่งทีพูดและทำก็เป็นไปตามจิตใจ

แต่จิตใจเป็นเรื่องละเอียดซับซ้อน บางครั้งและในเรื่องบางอย่าง เรบอกไม่ถูกด้วยซ้ำว่า ตัวเราเองเป็นอย่างไร บางทีเราทำอะไรไปสักอย่าง เรบอกไม่ถูก ว่าทำไมเราจึงทำอย่างนี้ เพราะว่าจิตใจนั้น มีความสลับซับซ้อนมากตามหลักพุทธศาสนานั้น มีการแบ่งจิตเป็น ๒ ระดับ คือ **จิตระดับวิถี กับ จิตระดับภวังค์**

จิตระดับภวังค์ เป็นจิตที่เป็นองค์แห่งภพ เป็นระดับที่เราไม่รู้ตัว เรียกว่า จิตไร้สำนึกภพจะเป็นอย่างไร ชีวิตแท้ๆที่กรรมออกผลจะเป็นอย่างไรนั้น อยู่ที่ภวังค์ แม้แต่จุติ-ปฏิสนธิก็เป็นภวังคจิตฉะนั้น เราจะมาพิจารณา เฉพาะจิตในระดับที่เราสำนึกกันนี้ไม่ได้

การพิจารณาเรื่องกรรมนี้ จะต้องลึกลงไปถึงขั้นจิต ต่ำกว่าสำนึกลงไป อย่างที่เราใช้ศัพท์ว่า ภวังค์ ในจิตวิทยาสมัยนี้ ก็มีหลายสาขา หลายสำนัก ซึ่งมีกลุ่มสำคัญ ที่เขาศึกษาเรื่องจิตแบบนี้เหมือนกัน เขาแบ่งจิตเป็น จิตสำนึก กับ จิตไร้สำนึก จิตสำนึกก็คือจิตที่รู้ตัว ที่พูดสิ่งต่างๆ ทำสิ่งต่างๆ อย่างที่รู้ๆกันอยู่ เรียกว่า **"จิตสำนึก"**

แต่มีจิตอีกส่วนหนึ่ง เป็นจิตไร้สำนึก ไม่รู้ตัว จิตที่ไร้สำนึกนี้ เป็นจิตส่วนใหญ่ของเราเขาเทียบเหมือนภูเขาน้ำแข็งที่อยู่ในน้ำ น้ำแข็งส่วนที่อยู่ใต้น้ำมีมากกว่า และมากกว่าเยอะแยะด้วย ส่วนที่โผล่มาผิวนิดเดียว คือจิตสำนึกที่เรารู้ตัวกันอยู่พูดจากันอยู่นี้ แต่ส่วนที่ไม่รู้สำนึก หรือไร้สำนึกนั้น เหมือนก้อนน้ำแข็งที่อยู่ใต้พื้นน้ำ ซึ่งมีมากกว่าเยอะแยะ เป็นจิตส่วนใหญ่ของเราการศึกษาเรื่องจิตนั้น จะต้องศึกษาไปถึงขั้นจิตไร้สำนึก ที่เป็นจิตส่วนใหญ่มีฉะนั้นแล้วจะรู้ชนิดเดียวเท่านั้นเอง

การพิจารณาเรื่องกรรมก็ต้องเข้าไปให้ถึงจุดนี้ ในเรื่องไร้สำนึกนี้ มีแง่ที่เราควรรู้อะไรบ้าง ?

แง่ความรู้ที่หนึ่ง คือที่บอกว่า สิ่งที่เราได้รับรู้เข้ามาทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย เหล่านี้ จิตจะบันทึกเก็บไว้หมด ไม่มีลืมเลย นี่เป็นแง่ที่หนึ่ง ตามที่เข้าใจกันธรรมดาที่เราลืมสิ่งทั้งหลายที่ได้ประสบนั้น เราลืมเยอะเยอะ ลืมแทบทั้งหมด จำได้นิดเดียวเท่านั้นเอง นี่เป็นเรื่องของจิตสำนึก แต่ตามความเป็นจริง ความจำเหล่านั้นยังคงอยู่ในจิตไร้สำนึก สิ่งที่ประสบทราบคตินึกทุกอย่าง ตั้งแต่เกิดมา มันจำไว้หมด แล้วถ้ารู้จักทำดีๆ ก็ดึงเอามันออกมาได้ด้วยนักจิตวิทยาบางสมัยสนใจเรื่องการสะกดจิตมาก เพราะเหตุผลหลายอย่างเหตุผลอย่างหนึ่งก็คือ เมื่อสะกดจิตแล้ว ก็สามารถที่จะทำให้คนนั้นระลึกเอาเรื่องราวเก่าๆ สมัยเด็ก เช่นเมื่อ ๑ ขวบ ๒ ขวบ เอาออกมาได้ ซึ่งแสดงว่าประสบการณ์เหล่านั้น ไม่ได้หายไปไหน ยังอยู่หมด นี่เป็นแง่ที่หนึ่ง" เมื่อเราพอเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของคำว่า "จิตไร้สำนึก" แล้ว

โดย : พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

ท่านกำลังจะพูดถึงเงื่อนไขสำคัญ ซึ่งทำให้การทำดี ได้ผลดีสมดังปรารถนาเงื่อนไขที่ว่านั้น ท่านเรียกว่า สมบัติ ๔ เกี่ยวกับเรื่องนี้ ท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ท่านได้ให้คำอธิบายไว้ว่า

"พระพุทธเจ้าทรงให้หลักอีกหลักหนึ่ง ดังที่ปรากฏในอภิธรรม บอกไว้ว่าการที่กรรมจะให้ผลต่อไป จะต้องพิจารณาเรื่องสมบัติ ๔ และวิบัติ ๔ ประกอบด้วยคือตอนได้มะม่วง แล้วจะรวยหรือไม่ ต้องเอาหลักสมบัติ ๔ วิบัติ ๔ มาพิจารณาสมบัติ คือองค์ประกอบที่อำนวยความสะดวกเสริมกรรมดี สมบัตินี้มี ๔ อย่าง เรียกว่า คติ อุปธิ กาล ปโยค

๑. คติ คือถิ่นที่ ทางไปต่างๆ เกี่ยวกับสถานที่ เทศะ

๒. อุปธิ คือร่างกาย

๓. กาล คือกาลเวลา ยุคสมัย

๔. ปโยค คือการประกอบ หรือการลงมือทำ

นี่เป็นความหมายตามศัพท์ ฝ่ายตรงข้าม คือวิบัติ ก็มี ๔ เหมือนกัน คือถ้าคติ อุปธิกาลปโยค ดี ช่วยส่งเสริม ก็เรียกว่า เป็นสมบัติ ถ้าหากไม่ดี มาทำลาย ก็เรียกว่าเป็น วิบัตินองมาดูว่า หลัก

๔ นี้ มีผลอย่างไร ?

สมมติว่า คุณ ก. กับ คุณ ข. มีวิชาดีเท่ากัน ขยัน นิสสัยดีทั้งคู่ แต่เขาต้องการรับคนงานที่เป็นคนต้อนรับ ปัจจุบันเรียก Receptionist ทำหน้าที่รับแขก ปฏิสันถาร

คุณ ก. ขยัน มีนิสัยดี ทำหน้าที่รับแขกชอบดี แต่หน้าตาไม่สวย

คุณ ข. หน้าตาสวยกว่า เขาก็ต้องเลือกเอาคุณ ข.

แล้วคุณ ก. จะบอกว่า ฉันขยัน อุตส่าห์ทำดี ไม่เห็นได้ดีเลย เขาไม่เลือกไปทำงาน... แสดงว่า
"ตัวเองมีอุปนิสัยดี เสียหายด้านร่างกาย"

หรืออย่างคน ๒ คน ต่างก็มีความขยันหมั่นเพียร มีความดี แต่ว่าคนหนึ่งร่างกายไม่แข็งแรง มีโรคอ้วนๆแฉะๆ เวลาเลือก คนจืดโรครักก็ไม่ได้รับเลือก นี่เรียกว่า อุปนิสัยดีในเรื่องคติ คือที่ไปเกิด ถิ่นฐาน ทางดำเนินชีวิต ถ้าจะอธิบายแบบช่วงยาว ข้ามภพข้ามชาติ ก็เช่นว่า คนหนึ่งทำกรรมมาดีมาก ๆ เป็นคนที่สั่งสมบารมีมาตลอดแต่พลาคณิดเดียว ไปทำกรรมชั่วนิดหน่อย แล้วเวลาจะตาย จิตไปประหวัดถึงกรรมชั่วนั้น กลายเป็นอาสันนกรรม ทำให้ไปเกิดในนรก สมมติอย่างนี้ พอดีช่วงนั้น พระพุทธเจ้ามาตรัส ทั้งที่แกสั่งสมบุญมาเยอะ ถ้าได้ฟังพระพุทธเจ้าตรัส แกมีโอกาสมาก ที่จะบรรลุธรรมขั้นสูงได้ แต่แกไปเกิดอยู่ในภพที่ไม่มีโอกาสเลย ก็เลยพลาด นี่เรียกว่า คติวิบัติที่นี้ พุทธช่วงสั้นในชีวิตประจำวัน

สมมติว่าท่านเป็นคนมีสติปัญญาดี แต่ไปเกิดในดงคนป่า แทนที่จะเป็นนักวิทยาศาสตร์ที่เก่งกล้าสามารถ อย่างไอน์สไตน์ ก็ไม่ได้เป็น อาจจะมีปัญญาดีกว่าไอน์สไตน์อีก แต่เพราะไปเกิดในดงคนป่า จึงไม่มีโอกาสพัฒนาปัญญานั้นนี่เรียกว่า คติเสีย ก็ไม่ได้ผลนี้ขึ้นมา นี่ก็เรื่องคติวิบัติ

โดย : พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

"ข้อต่อไป กาลวิบัติ เช่นท่านอาจจะเป็นคนเก่งในวิชาการบางอย่าง ศิลปะบางอย่าง แต่ท่านมาเจริญเติบโตอยู่ในสมัยที่เขาเกิดสงครามกันวุ่นวาย และในระยะเวลาที่เกิดสงครามนี้ เขาไม่ต้องการใช้วิชา-การหรือศิลปะด้านนั้น เขาต้องการคนที่รบเก่ง มีกำลังกาย กล้าหาญเก่งกล้าสามารถ แข็งแรง และคนมีวิชาที่ต้องใช้ในการทำสงครามท่านก็ไม่ได้รับการยกย่องเชิดชู วิชาการและศิลปะพวกนี้ เขาก็ไม่เอามาพูดถึงกัน เขาก็พูดถึงแต่คนที่รบเก่ง สามารถทำลายศัตรูได้มากเป็น

ต้น นี่เรียกว่า กาลวิบัติ สำหรับท่าน หรือนายคนนี่

ข้อสุดท้ายคือ ปโยควิบัติ มีตัวอย่างเช่น ท่านเป็นคนวิ่งเร็ว ถ้าเอาการวิ่งมาใช้ในการแข่งขัน กีฬา ท่านก็อาจมีชื่อเสียง เป็นผู้ชนะเลิศในทีมชาติหรือระดับโลก...แต่ท่านไม่เอาความเก่งในการวิ่งมาใช้ในการทำดี ท่านเอาไปวิ่งราว ลักของเขาก็ได้รับผลร้าย เลยเสียคนไปเลย นี่เป็น ปโยควิบัติ ว่าที่จริง ถ้าไม่มุ่งถึงผลภายนอก หรือผลข้างเคียงสืบเนื่อง การเป็นคนดี มีความสามารถ การเป็นคนป่าที่มีสติปัญญาดี การมีศิลปะวิชาการที่ชำนาญอย่างใดอย่างหนึ่ง ตลอดจนการวิ่งได้เร็ว มันก็มีผลดีโดยตรงของมันอยู่แล้ว และผลคืออย่างนั้น มีอยู่ในตัวในทันที ตลอดเวลา

แต่ท่านบอกว่า ในการที่จะได้รับผลต่อเนื่องอีกขั้นหนึ่งนั้น เราจะต้องเอาหลักวิบัติสมบัติ เข้าไปเกี่ยวข้อง เหมือนปลูกมะม่วง ผลที่แน่นอน คือท่านปลูกมะม่วง ท่านได้มะม่วง นี่ตรงกัน เป็นระดับผลกระทบขั้นต้น ส่วนในขั้นต่อมา ถ้าต้องการให้ปลูกมะม่วง แล้วรวยด้วย ท่านจะต้องรู้จักทำให้ถูกต้องตามหลักสมบัติวิบัติ เหล่านี้ด้วยต้องรู้จักกาละ เป็นต้นว่า

กาลสมัยนี้ คนต้องการมะม่วงมากไหม?

ตลาดต้องการมะม่วงไหม?

มะม่วงพันธุ์อะไรที่คนกำลังต้องการ ?

สภาพตลาดมะม่วงเป็นอย่างไร ?

มีมะม่วงล้นตลาดเกินความต้องการไหม ?

จะประหยัดต้นทุนในการปลูก และส่งถึงตลาดได้อย่างไร ?

เราควรจะจัดดำเนินการในเรื่อง เหล่านี้ให้ถูกต้องด้วย ไม่ใช่คิดแต่เพียงว่าฉันขยันหมั่นเพียร แล้วก็ทำไป ต้องพิจารณาเรื่องสมบัติ วิบัติ ๔ นี้เข้ามาประกอบ สถานที่แหล่งนี้เป็นอย่างไร ?

กาลสมัยนี้เป็นอย่างไร ? การประกอบกิจการของเรา เช่นการจัดการขายส่งต่างๆนี้

เราทำได้ถูกต้องดีไหม ? ฉะนั้น ถ้าเราปลูกมะม่วง ได้มะม่วงดีแล้ว แต่เราปลูกไม่ถูก

กาลสมัย เราไม่รู้จักรประกอบกิจการให้ถูกต้อง อย่างน้อยก็มีกาลวิบัติ ปโยควิบัติ ขึ้นมา เราก็ขายไม่ออกก็ขาดทุน ถึงขยันปลูกมะม่วงก็ไม่รวย

โดย : พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

"เป็นอันว่า ถ้าชาวพุทธเราจะฉลาดรอบคอบในการทำกรรม ก็จะต้องทำให้ถูกต้องทั้ง ๒ ชั้น

ชั้นที่ ๑ ตัวกรรมนั้น ต้องเป็นกรรมดี ไม่ใช่กรรมชั่ว แล้วผลดีชั้นที่ ๑ ก็เกิดขึ้นคือจิตใจของเราที่ดี ได้รับผลดีที่เป็นความสุข มีความสุขเป็นวิบากเบื้องต้น ผลดีที่ออกมา ทางวิถีชีวิตต่างๆ ไป เช่นความนิยมนับถือต่างๆ ก็มีดี มีเข้ามาในตัวอยู่แล้วแต่ในชั้นที่ ๒ เราจะทำให้การงานกิจการของเราได้ผลดีมาก คิน้อย เราก็ต้องพิจารณาเรื่องคติ อุปธิ กาล ปโยค เข้ามาประกอบด้วย ต้องพิจารณา ๒ ชั้น ไม่ใช่คิดจะทำดีก็ทำดีคุ้มๆ ไปเฉยๆอย่างไรก็ตาม คนบางคนอาจจะเอาเรื่อง คติ อุปธิ กาล ปโยค เข้ามาใช้ โดยวิธีฉวยโอกาส เช่นกาลสมบัติ ฉวยโอกาสว่า กาลสมัยนี้คนกำลังต้องการสิ่งนี้ ฉันก็ทำสิ่งที่เขาต้องการ โดยจะดีหรือไม่ก็ช่างมัน ให้ได้ผลที่ต้องการก็แล้วกัน นี่เรียกว่า มุ่งแต่ผลชั้นที่ ๒ แต่ผลชั้นที่ ๑ ไม่คำนึง ก็เป็นสิ่งที่เสียหายในทางธรรม

ฉะนั้น ในฐานะที่เป็นชาวพุทธ ก็จะต้องมองผลชั้นที่ ๑ ก่อน คือจะทำอะไรก็หลีกเลี่ยงกรรมชั่วและทำกรรมดีไว้ก่อน เมื่อได้พื้นฐานดีนี้แล้ว ก็คำนึงถึงชั้นที่ ๒ เป็นผลภายนอก ซึ่งขึ้นต่อคติ อุปธิ กาล ปโยค ด้วย ก็จะทำให้งานของตนนั้น ได้ผลดีโดยสมบูรณ์ เป็นอันว่าการสอนเรื่องกรรมตอนนี้ มี ๒ ชั้นคือตัวกรรมที่ดีที่ชั่วเอง และองค์ประกอบเรื่อง คติ อุปธิ กาล ปโยค ถ้าเราต้องการผลภายนอกเข้ามาร่วม เราจะต้องให้ชาวพุทธรู้จักพิจารณา และมีความฉลาดในเรื่อง คติ อุปธิ กาล ปโยค ด้วย สมมติว่าคน ๒ คนทำงานอย่างเดียวกัน โดยมีคุณสมบัติเหมือนกัน ดีเหมือนกันทั้งคู่ ถ้าร่างกายคนหนึ่งดี อีกคนหนึ่งไม่ดี คนที่ร่างกายไม่ดีย่อมเสียเปรียบก็ต้องยอมรับว่า ตัวเองมี **อุปธิวิบัติ**

เมื่อรู้อย่างนี้แล้ว ก็ต้องแก้ไขปรับปรุงตัว ถ้าแก้ที่ร่างกายไม่ได้ ก็ต้องเพิ่มพูนคุณสมบัติที่ดี ให้ดียิ่งขึ้น เมื่อดียิ่งขึ้น คนที่ร่างกายไม่ดี แต่มีคุณสมบัติอื่นเช่นในการทำงาน มีความชำนาญกว่าจนกระทั่งมาชดเชยคุณสมบัติในด้านร่างกายดีของอีกคนหนึ่งไปได้ แม้ตัวเองจะร่างกายไม่ดี เขาก็ต้องเอา เพราะเป็นคนมีความสามารถพิเศษ นี่ก็เป็นหลักที่มาช่วย

นี่คือเรื่องการให้ผลของกรรมในแง่ต่างๆ นำมาแสดงให้เห็นแก่คิด เพื่อให้เห็นว่าเรื่องกรรมนี้ต้องคิดหลายๆแง่ หลายๆด้าน แล้วเราอาจจะเห็นทางออกในการอธิบายได้ดียิ่งขึ้น มีความรอบต้องการเชื่อมโยงให้เห็นความเป็นเหตุเป็นปัจจัย เพื่อเราจะไม่ใช่พูดแต่เพียงว่ามีเหตุอันนี้เกิดขึ้นในที่แห่งหนึ่ง ในเวลาหนึ่ง นานมาแล้ว สัก ๒๐ - ๓๐ ปี ต่อมาเกิดผลดีอันหนึ่ง แล้วเรา

ก็จับมาบรรจบกัน โดยเชื่อมโยงเหตุปัจจัยไม่ได้ ซึ่งแม้จะเป็นจริง แต่ก็มีน้ำหนักน้อย ไม่ค่อยมีเหตุผลให้เห็น คนก็อาจจะไม่ค่อยเชื่อเราจึงควรพยายามศึกษา สืบสาวเหตุปัจจัยให้ละเอียดยิ่งขึ้น ถึงแม้ว่ามันจะยังไม่ชัดเจนออกมา ไม่ปรากฏออกมาเต็มที่ แต่มันก็พอให้เห็นทางเป็นไปได้ คนสมัยนี้ก็ต้องยอมรับในเรื่องความเป็นไปได้ เพราะมันเข้าในแนวทางของเหตุปัจจัยแล้ว"

โดย : พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

"มีปัญหาคือท่านถามมาหลายข้อด้วยกัน ปัญหาหนึ่ง เกี่ยวกับเรื่องบุพเพกตวาทเป็นเรื่องที่ถามในหลักนี้ น่าจะตอบ ถามว่า ทารกที่คลอดมา บางครั้งมีโรคที่หาสาเหตุไม่ได้ หรือถือกำเนิดในครอบครัวที่ลำบาก ขาดแคลน ถ้าไม่อธิบายในแนวบุพเพกตวาทแล้ว เราควรอธิบายอย่างไรให้เข้าใจง่าย

ในการตอบปัญหานี้ ต้องพูดให้เข้าใจกันก่อนว่า การปฏิเสธบุพเพกตวาทไม่ได้หมายความว่าเราถือว่ากรรมเก่าไม่มีผล แต่ลัทธิบุพเพกตวาท ถือว่าเป็นอะไรๆก็เพราะกรรมเก่าทั้งสิ้น เอาตัวกรรมเก่าเป็นเกณฑ์ตัดสินโดยสิ้นเชิง ฉะนั้นทำอะไรก็ไม่มีความหมาย เพราะแล้วแต่กรรมเก่าต่อไปจะเป็นอย่างไร กรรมเก่าก็ให้เป็นไป ทำไปก็ไม่มีประโยชน์ นี่คือลัทธิกรรมเก่า แต่ในทางพระพุทธศาสนา กรรมเก่านั้น ท่านก็ถือว่าเป็นกรรมอย่างหนึ่ง ที่เกิดขึ้นแล้วมีผลมาถึงปัจจุบัน

ที่นี้มาถึงเรื่อง ที่เด็กคลอดออกมา มีโรคที่หาสาเหตุไม่ได้ เกิดในครอบครัวที่ลำบากขาดแคลน นี่เราสามารถอธิบายด้วยเรื่องกรรมเก่า ตามหลักกรรมนิยมได้ด้วย และอธิบายตามหลักนิยามอื่นๆ ด้วย เช่น ในด้านพีชนิยามว่า พ่อแม่เป็นอย่างไรในส่วนกรรมพันธุ์ เพราะกรรมพันธุ์เป็นตัวกำหนดได้ด้วย ถ้าพ่อแม่มีความบกพร่องในเรื่องบางอย่าง เช่นเป็นโรคเบาหวาน ลูกก็มีทางเป็นไปได้เหมือนกัน นี่พีชนิยามส่วนกรรมนิยาม ถ้าจะอธิบายออกมาในรูปที่ว่าความเหมาะสมของคนที่จะมาเกิด กับคนที่จะเป็นพ่อแม่ มันเหมือนกัน ในแง่กรรมก็สงเคราะห์ตรงนี้ ทำให้มาเกิดเป็นลูกของคนนี้ และมีความบกพร่องตรงนี้ โดยมีพีชนิยามเข้ามาประกอบช่วยกำหนด สำหรับกรณีที่เกิดในครอบครัวที่ลำบากขาดแคลน ถ้าเราจะยกให้เป็นเรื่องกรรมเก่า ก็ตัดตอนไป ในเมื่อเขาเกิดมาแล้วในครอบครัวอย่างนี้ เราก็ตามไม่เห็น แต่ก็ต้องตัดตอน ไปว่าทำกรรมเก่าไม่ดี จึงมาเกิดในครอบครัวขาดแคลนแต่เมื่อเกิดแล้วตามกรรม ที่ถูกต้องก็ต้องคิดไปอีกว่า เพราะเหตุที่เกิดในครอบครัวขาดแคลน แสดงว่าเรามีทุนเก่าที่ ดีมาน้อย ก็ยังจะต้องพยายามทำกรรมดีให้มากขึ้น เพื่อจะให้ผลต่อไปข้างหน้าดี ไม่ใช่คิดว่าทำกรรมมาไม่ดีก็ต้อง

ปล่อยแล้วแต่กรรมเก่าจะให้เป็นไป ถ้าคิดอย่างนี้ก็ไม่ถูก

แต่ในทางที่ถูก จะต้องคำนึงให้ครบทั้งกรรมเก่าและกรรมใหม่ ในเมื่อกรรมเดิมมีมาไม่ดี ก็ยังทำให้จะต้องมีกำลัง มีความเพียรพยายามแก้ไขปรับปรุงเช่นถ้าหากคนที่เขาเกิดมาร่ำรวยแล้ว เขามีความเพียรพยายามเพียงเท่านี้ เขาก็สามารถประสบความสำเร็จก้าวหน้าได้ เราเกิดมาในตระกูลที่ขาดแคลนเราก็ต้องยังมีความเพียรพยายามให้มากกว่าเขาอีกมากมาย เราจึงจะมีชีวิตที่เจริญก้าวหน้าได้ ต้องตั้งจิตอย่างนี้จึงจะถูกต้องในส่วนที่เป็นกรรมเก่านี้พระพุทธเจ้าตรัสไว้ อย่างนี้ว่า "ภิกษุทั้งหลาย ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้ ชื่อว่า กรรมเก่า"

กรรมเก่าก็คือ สภาพชีวิตที่เราอยู่ในปัจจุบันขณะนี้ สภาพชีวิตของเราก็คือตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่เป็นอยู่ มีอยู่นี้ คือกรรมเก่า คือผลจากกรรมเก่าที่เป็นมาก่อนหน้าเวลานี้ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นได้ทำอะไรมา สิ่งสมอะไรมา ก็รวมอยู่ที่นี้กรรมเก่ามีเท่าไร ก็เรียกว่ามีทุนเท่านั้น จะทำงานอะไรก็ตาม จะต้องมองดูทุนในตัวก่อน เมื่อรวมทุน รู้กำลังของตัวเองถูกต้องแล้ว ก็เริ่มงานต่อไปได้ ถ้าเรารู้ว่าทุนของเราน้อย แพ้เขา เราก็ต้องพิจารณาหาวิธีที่จะลงทุนให้ได้ผลดีบางคนทุนน้อย แต่มีวิธีการทำงานดี รู้จักลงทุนอย่างได้ผล กลับได้ประสบความสำเร็จดีกว่าคนที่ มีทุนมากก็มี

ฉะนั้น แม้ว่ากรรมเก่าอาจจะไม่ดี คือร่างกาย ตลอดจนสภาพชีวิตทั้งหมดของเราไม่ดี แต่เราฉลาดและเข้มแข็ง ไม่ท้อถอย เราก็พยายามปรับปรุงตัว หาวิธีการที่ดีมาใช้ ถึงแม้ทุนไม่ค่อยดี มีน้อย ก็ทำให้เกิดผลดีได้ กลับบรรลุผลสำเร็จ ก้าวหน้ายิ่งกว่าคนที่ทุนดีด้วยซ้ำไป ส่วนคนที่ทุนดีนั้น หากรู้จักใช้ทุนดีของตัวเอง ก็ยิ่งประสบความสำเร็จมากขึ้น บางคนทุนดี แต่ไม่รู้จักใช้ มัวเมาประมาทเสียก็หมดทุน กลับยิ่งแย่ลงไปอีก

ดังนั้น การปฏิบัติที่ถูกต้อง จึงไม่ใช่มัวท้อแท้ ท้อถอย อยู่กับทุนเก่าหรือกรรมเก่ากรรมเก่านี้ถือเป็นทุนเดิม ซึ่งจะต้องกำหนดรู้ แล้วพยายามแก้ไข ปรับปรุงส่งเสริมเพิ่มพูนให้ดี ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป"

โดย : พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

เพราะเป็นที่เข้าใจในหมู่พุทธศาสนิกชนอยู่ทั่วไปแล้วว่า เป็นหลักใหญ่ของพระพุทธศาสนา ความจริงหลักธรรมใหญ่มีอยู่หลายหลัก เช่นเรื่อง อริยสัจ เรื่องปฏิจจสมุปบาท เรื่องไตรลักษณ์ เป็นต้น

ซึ่งธรรมะ แต่ละข้อๆเหล่านั้น ล้วนแต่เป็นหลักใหญ่ หลักสำคัญทั้งสิ้น แต่สำหรับหลักกรรม นี้ประชาชนทั่วไปมีความรู้สึก ว่าเกี่ยวข้องกับชีวิตของตนเอง ใกล้ชิดมาก เพราะฉะนั้น ความคุ้นเคยกับคำว่ากรรมนี้ ก็อาจจะมียากกว่าหลักธรรมอื่นๆ อย่างไร ก็ดี เป็นอัน รวมความในที่นี้ว่า

กรรมเป็นหลักธรรมสำคัญและเป็นเรื่องที่พุทธศาสนิกชน สนใจมาก และเป็นเรื่องที่มีความข้อง ใจกันอยู่มากด้วย ที่ข้องใจนั้น ก็เกิดจาก ความที่ ยังคลางแคลง สงสัยในแง่มุมต่างๆ ไม่เข้าใจ ชัดเจน เหตุที่หลักกรรม เป็นปัญหาแก่ เรามากนั้น ไม่ใช่ว่า เพราะเป็นหลักธรรมใหญ่ หรือ สำคัญอย่างเดียว แต่เป็นเพราะว่า ได้มีความเข้าใจคลาดเคลื่อน และสับสนเกิดขึ้น เกี่ยวกับ หลักกรรมอยู่มาก เพราะฉะนั้น ใน การทำความเข้าใจเรื่องกรรมนอกจากจะทำความเข้าใจใน ตัวหลักเองแล้ว ยังมีปัญหาเพิ่มขึ้นก็จะต้อง แก่ความเข้าใจคลาดเคลื่อนสับสนในเรื่องกรรม นั้นด้วย

เพราะฉะนั้น อาตมภาพจึงรู้สึก ว่า ในการพูดทำความเข้าใจเรื่องกรรมนั้นถ้าเราจะมาแก้ ความ เข้าใจคลาดเคลื่อนสับสนออกไปเสียก่อน อาจจะทำความเข้าใจง่ายขึ้น คล้ายกับว่าหลักกรรม นี้ไม่มี เฉพาะตัวหลักเองเท่านั้น แต่มีของอะไรอื่นมาปิดบัง มาเคลือบคลุมอีกชั้นหนึ่งด้วย ถ้าหากว่า เราจะทำความเข้าใจเนื้อใน เราจะต้องเปลื้องสิ่งที่ปิดบังนี้ออกไปเสียก่อน"

โดย : พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

พระเดชพระคุณพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) กำลังจะพูดถึงความคลาดเคลื่อนสับสนในเรื่องกรรม

เรื่องแรก คือความสับสนคลาดเคลื่อนในความหมาย "หลักกรรมนี้ มีอะไรที่เป็นความสับสนคลาดเคลื่อน เข้ามาปิดบังคลุมอยู่ ขอให้ท่านทั้งหลาย ลองมาช่วยกันพิจารณา ดู อาตมภาพว่ามีหลายอย่างที่เดียวในความเข้าใจของคนไทยทั่วไป หรือแม้แต่จำกัดเฉพาะในหมู่พุทธศาสนิกชนพอพูดถึงคำว่ากรรม ก็จะเกิดความเข้าใจในความคิดของแต่ละท่าน ไม่เหมือนกันแล้ว กรรมในแง่ของคนทั่วไป อาจจะมีหลายอย่างหนึ่ง และกรรมในความหมายของนักศึกษาชั้นสูง ก็อาจจะเป็นไปอีกอย่างหนึ่ง ไม่ตรงกันแท้ทีเดียว ตัวอย่างเช่น ในตำนานภาษาไทย เราพูดกันบ่อยๆว่า "ชาตินี้มีกรรม"หรือว่า "เราทำมาไม่ดี ก็กัมหนำรับกรรมไปเถิด"

หรือว่า "อะไรๆ ก็สุดแต่บุญกรรมก็แล้วกัน " อย่างนี้เป็นต้น

สำนวนภาษาเหล่านี้ แสดงถึงความเข้าใจ คำว่า "กรรม" ในความคิดของคนทั่วไป และขอให้ท่านทั้งหลายมาช่วยกันพิจารณาว่า ในคำพูดซึ่งสื่อถึงความเข้าใจ มันมีอะไรถูกต้อง หรือคลาดเคลื่อนไปบ้าง จากคำที่อาตมภาพได้ยกมาอ้างนั้น ก็พอมองเห็นความเข้าใจของคนทั่วไปเกี่ยวกับกรรมว่า

ประการแรก คนโดยมากมองกรรมไปในแง่ตัวผล คือเป็นผลของการกระทำ เพราะฉะนั้น เราจึงพูดว่า กัมหนำรับกรรม คำว่า กรรม ในที่นี้เป็นผล หรือว่า เราไปเห็นคนได้รับภัยพิบัติหรือเหตุร้าย ประสบทุกข์ยากต่างๆ เรามองว่านั่นกรรมของสัตว์ เท่ากับบอกว่า กรรมก็คือความทุกข์ยากอะไรต่ออะไรที่เป็นผลซึ่งเขาได้รับอยู่นั้น ประการต่อไป เราพูดถึงกรรมโดยมุ่งเอาแง่ชั่ว แง่ไม่ดี เรื่องร้ายๆ อย่างที่ว่า กัมหนำรับกรรม หรือว่ากรรมของสัตว์ ก็หมายถึงแง่ไม่ดีทั้งนั้น คือเป็นเรื่องร้ายๆ เป็นเรื่องทุกข์ เรื่องโศก เรื่องภัยอันตราย ความวิบัติเหตุร้ายนานา นอกจากนั้น ก็มุ่งไปในอดีต โดยเฉพาะมุ่งเอาชาติก่อนเป็นสำคัญ

คำที่สาม โดยมากก็มีความหมายสองที่เดียวไปหมดทั้ง ๓ แง่คือมุ่งเอาในแง่เป็นเรื่องร้ายๆ และ เป็นผลของการกระทำในอดีตชาติ ฉะนั้น กัมหนำรับกรรมชาตินี้มีกรรม กรรมของสัตว์สุดแต่บุญแต่กรรม อะไรทำนองนี้รวมแล้วก็เป็นเรื่องไม่ดี เป็นเรื่องร้ายๆ เป็นเรื่องผล และเป็นเรื่องเกี่ยวกับในชาติก่อนทั้งนั้น พูดง่ายๆว่า คนทั่วไปมองความหมาย ของคำว่า กรรม ในแง่ของผลร้ายของการกระทำชั่วในอดีตชาติ ทีนี้ลองมาพิจารณาว่า ความหมายที่เข้าใจกันนั้น ถูกหรือไม่ ?

อาจจะถูก แต่ว่าถูกไม่หมด ได้เพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ตามหลักธรรมะที่แท้จริงเพียงหลักต้นๆ ท่านก็บอกไว้แล้วว่า กรรมก็คือการกระทำนั่นเองง่ายที่สุดการกระทำอันนี้ ไม่ได้หมายถึงตัวผล แต่เป็นตัวการกระทำ หมายถึงในแง่เป็นเหตุมากกว่าเป็นผล จะมุ่งถึงกาลเป็นอดีตก็ได้ ปัจจุบันก็ได้ อนาคตก็ได้ ไม่เฉพาะต้องเป็นอดีตอย่างเดียว คือปัจจุบันที่ทำอยู่นี้ก็เป็นกรรม แล้วจะมองในแง่ลักษณะว่า ดีหรือชั่ว ก็ได้ทั้งสองข้าง คือกรรมดีก็มี กรรมชั่วก็มี แล้วแสดงออกได้ทั้งกาย ทั้งวาจา ทั้งใจ และที่พูดถึงกรรมอย่างนั้น อย่างนี้ ดูเหมือนว่าเป็นเรื่องใหญ่ เรื่องรุนแรง ความจริงนั้น กรรมก็มีตั้งแต่เรื่องเล็กน้อยๆ ในความคิดแต่ละขณะ ทุกๆท่านที่นั่งอยู่ในขณะนี้ ก็กำลังกระทำกรรมด้วยกันทั้งนั้น อย่างน้อยก็กำลังคิด เพราะอยู่ในที่ประชุมนี้ ไม่สามารถแสดง

ออกในทางอื่นได้มาก ไม่มีโอกาสจะพูด หรือจะทำอย่างอื่น ก็คิด การคิดนี้ก็เป็นกรรม เพราะฉะนั้น ในความหมายที่ถูกต้องแล้ว กรรมก็หมายถึงการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา จะแสดงออกทางกายก็ตาม วาจาก็ตาม หรืออยู่ในใจก็ตามเป็นอดีตก็ตาม ปัจจุบันก็ตาม อนาคตก็ตาม ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เป็นกรรมทั้งนั้น

ฉะนั้น ความหมายที่พูดกันทั่วไปนั้น จึงทำให้เกิดความสับสนคลาดเคลื่อนขึ้นมาได้อย่างหนึ่ง จะต้องทำความเข้าใจให้ถูกต้องตั้งแต่ต้น เป็นอันว่า ภาษาสามัญที่คนทั่วไปใช้พูดกันนั้น มีข้อคลาดเคลื่อนอยู่บ้าง ซึ่งจะต้องทำความเข้าใจให้ถูกต้องอันนี้เป็นแง่ที่หนึ่ง"

โดย : พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

คลาดเคลื่อนประเด็นที่ ๒ คือความคลาดเคลื่อนในทัศนคติ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ คือ ทัศนคติต่อตนเอง กับทัศนคติต่อผู้อื่น

ทัศนคติต่อตนเอง "พอพูดถึงกรรม ทัศนคติของคนทั่วไป ก็มักจะเป็นไปในแง่ของการทอดธุระหรือไม่มีความรับผิดชอบ ทอดธุระอย่างไร ? อันนี้อาจจะแบ่งได้เป็น ๒ ส่วนมองในแง่ตัวเองอย่างหนึ่ง กับมองในแง่ผู้อื่นอย่างหนึ่ง มองในแง่ตัวเองความรู้สึกทอดธุระ คือรู้สึกว่าย่อท้อ ขอมแพ้ ถดถอย และไม่คิดปรับปรุงตนเอง เช่นในประโยคว่า "ชาตินี้มีกรรม" หรือว่า "เราทำมาไม่ดี ก็มหน้ารับกรรมไปเถิด"

อันนี้มีแง่ที่พิจารณาได้ทั้งดีและไม่ดี คือเวลาท่านพูดอย่างนี้ เดิมก็คงมุ่งหมายว่า ในเมื่อเป็นการกระทำของเราเองทำไว้ไม่ดี เราก็ต้องยอมรับผลของการกระทำนั้น นี่คือการรู้สึกรับผิดชอบต่อตนเอง ยอมรับความผิดที่ตนเองก่อขึ้นแต่การที่พูดอย่างนี้ ท่านไม่ต้องการให้เราหยุดชะงักแค่นั้น ไม่ได้ต้องการให้เราหยุดเพียงว่า งอมืองอเท้าหยุดอยู่แล้วไม่ต้องคิดปรับปรุงตนเอง แต่ท่านต้องการต่อไปอีกด้วยว่า เมื่อเรายอมรับผิดจากการกระทำของเราแล้ว ในแง่ตัวเราเอง เราสำนึกความผิดแล้ว เราจะต้องแก้ไขปรับปรุงตัวเองให้ดี ต่อไปด้วย แต่ในตอนที่เป็นการปรับปรุงนี้มักไม่ค่อยคิด ก็เลยทำให้ความรู้สึกต่อกรรมนั้นหยุดชะงักแค่การยอมรับ แล้วก็กลายเป็นคล้ายกับขอมแพ้ แล้วก็หยุด แล้วก็ท้อถอย ไม่คิดปรับปรุงตนให้ก้าวหน้าต่อไป

เพราะฉะนั้น เราจะต้องรู้จักแยกให้ครบ ๒ ตอน คือความรู้สึกรับผิดชอบต่อตนเองตอนหนึ่ง

การที่จะคิดแก้ไขปรับปรุงตนเองต่อไปต่อนั้นความรู้สึกรู้สึกต่อกรรมควรจะมีต่อตนเองทั้ง ๒ ด้าน
คือ ๑. เราจะต้องมีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง

๒. ในเมื่อยอมรับส่วนที่ผิดแล้ว จะต้องคิดแก้ไขปรับปรุงตนเอง เพื่อให้ถูกต้องต่อไปด้วย
ไม่ใช่หยุดเพียงยอมรับผิด แล้วก็เสร็จกันไปเท่านั้น

ถ้าหากว่า เราใช้ความหมายของกรรม เพียงในแง่ของการยอมรับ และเสร็จสิ้นไปเท่านั้น ก็
แสดงว่าเราไม่ได้ใช้ประโยชน์ตามหลักคำสอนเกี่ยวกับกรรมอย่างถูกต้องสมบูรณ์ และอาจจะ
ให้เกิดผลเสียได้"

โดย : พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

ทัศนคติต่อผู้อื่น "ในแง่ความคลาดเคลื่อนของทัศนคติต่อผู้อื่น ก็เช่นเดียวกัน เวลาเราไปเห็น
คนได้รับทุกข์ภัย พิบัติอันตรายต่างๆ บางทีเราก็พูดกันว่า นั่นเป็นกรรมของสัตว์พอว่าเป็น
กรรมของสัตว์ เราก็ปลงเลย แล้วก็ช่างเขา บางท่านก็เลยไปกว่านี้อีกบอกว่าพุทธศาสนานี้ สอน
ให้วางอุเบกขา ทำเฉยๆ หมายความว่า ใครจะได้ทุกข์ได้ร้อน เราก็ปลงเสียว่า กรรมของสัตว์
เขาทำมาไม่ดี เขาจึงได้รับผลอย่างนั้นเราก็วางอุเบกขา อันนี้ก็เป็นแง่ที่ไม่ถูก ต้องระวังเหมือน
กัน ในแง่ต่อผู้อื่น ทัศนคติก็จะต้องมี ๒ ด้านเหมือนกัน จริงอยู่ คนอื่นเขาได้รับภัยพิบัติเหตุร้าย
อะไรขึ้นมา เราควรพิจารณาว่า อันนั้นเป็นผลของการ กระทำของเขา เช่นคนที่ไปประพฤตชั่ว
ถูกจับมาลงโทษ อันนั้นอาจจะพิจารณาได้ว่า กรรมของสัตว์จริงที่จริงไม่ใช่เราพูดในแง่ผล
หรือกรรมของสัตว์นั้น เราพูดเลยไปถึงอดีตว่าเพราะการกระทำของเขาที่ไม่ดีแต่ก่อน เขา
จึงมาได้รับผลที่ไม่ดีในบัดนี้

ถ้าจะพูดให้เต็ม น่าจะบอกว่า อันนี้เป็นผลของกรรมของสัตว์ ไม่ใช่กรรมของสัตว์ แต่พูดย่อๆ
ก็เลยบอกว่า กรรมของสัตว์ นี่ก็ถูกอยู่ชั้นหนึ่ง ว่าเราเป็นคนรู้จักพิจารณาเหตุผล คือชาวพุทธ
เป็นคนมีเหตุมีผล เมื่อเห็นผล หรือสิ่งใดปรากฏขึ้นมา เราก็คิดว่า นี่ต้องมีเหตุ เมื่อเราได้ประสบ
ผลร้าย ได้ถูกลงโทษอะไรอย่างนี้ มันก็ต้องมีเหตุ ซึ่งอาจจะเป็นการกระทำไม่ดีของเขาเอง อันนี้
แสดงถึงความมีเหตุมีผลในเบื้องต้น คือวางใจเป็นกลาง พิจารณาให้เห็นเหตุผลตามความเป็น
จริงเสียก่อน อย่างนี้ก็เป็นการแสดงอุเบกขาที่ถูกต้องอุเบกขาที่ถูกต้องนั้น ก็เพื่อดำรงธรรมไว้
รงธรรมอย่างไร ?

การวางใจเป็นกลาง ในเมื่อเราสมควรได้รับทุกขัโทษนั้น ตามสมควรแก่การกระทำของตน เราต้องวางอุเบกขา เพราะว่าจะได้เป็นการรักษาธรรมไว้ อันนี้เป็นการถูกในตอนที่หนึ่ง คือ อุเบกขาเพื่อดำรงความเป็นธรรม หรือรักษาความยุติธรรมไว้ แต่อีกตอนหนึ่งที่หยุดไม่ได้ก็คือว่า นอกจากมีอุเบกขาแล้ว ในแง่ของความกรุณาก็ต้องคิดว่าเมื่อเขาได้รับทุกขัภัยพิบัติแล้ว เราควรจะช่วยเหลืออะไรบ้าง บางทีพุทธบริษัทก็พิจารณาปล่อยทิ้งไปเสียหมด ไปเห็นคนยากคนจน อะไรต่ออะไร ก็กรรมของ สัตว์หมด เลยไม่ได้คิดแก้ไขปรับปรุง หรือช่วยเหลือกัน ทำให้ขาดความกรุณาไป แทนที่จะเน้นเรื่องความกรุณากันบ้าง ก็เลยไปมัวเน้นเรื่องอุเบกขาเสีย ที่จริงธรรมเหล่านี้ ต้องใช้ให้ตรงเรื่องเหมาะสมแม้แต่กรณีที่คนได้รับโทษ เราวางอุเบกขากับคนที่เขาได้รับโทษนั้น เราก็ต้องมีกรุณาอยู่ในตัวเหมือนกัน เราอุเบกขากับคนที่เขาได้รับโทษ เพราะเรามีความกรุณา

เรามีเมตตาต่อสัตว์ทั้งหลายเหล่านี้ บุคคลผู้นี้ได้รับโทษ เพื่อให้คนทั้งหลายเหล่านี้จำนวนมากได้มีความสุข อยู่ด้วยความสงบเรียบร้อย หรือแม้แต่เป็นความกรุณาและ เมตตาต่อตัวผู้ได้รับโทษเองว่า ผู้นี้ เมื่อเขาได้รับโทษอย่างนี้ แล้ว เขาจะได้สำนึกตน ประพฤติตนเป็นคนดีต่อไป จากนั้นก็ต้องคิดต่อไปอีกว่าเมื่อเขาได้รับทุกขัโทษของเขาแล้ว เราจะช่วยเหลือเขาให้พ้นจากความทุกข์นั้น และพบความสุขความเจริญได้อย่างไร อันนี้ก็มีเมตตากรุณาแฝงอยู่ในนั้น ไม่ใช่เป็นสักแต่ว่า อุเบกขาอย่างเดียว อันนี้จึงเป็นเรื่องสำคัญเหมือนกัน ท่าทีของความรู้สึกรู้สีกต่อเรื่องกรรมที่ไม่ครบถ้วนบางทีก็ทำให้มีผลเสียได้ ถ้าอย่างไรก็ควรจะมีให้ครบทุกอย่าง เป็นอันว่าทัศนคตินี้ บางทีก็คลาดเคลื่อนในแง่ทั้งต่อตนเองและต่อคนอื่น

ต่อตนเองนั้น...

๑. ต้องมีความรับผิดชอบ

๒. ต้องมีความคิดแก้ไขปรับปรุงอยู่ด้วยพร้อมกัน และในแง่ต่อผู้อื่น ก็ไม่ใช่เอาแต่อุเบกขาอย่างเดียว จะต้องเมตตากรุณาด้วย ในส่วนใดที่ควรวางอุเบกขาก็นั่งด้วยเหตุผล เพื่อรักษาความเป็นธรรม หรือดำรงธรรมของสังคมไว้และในแง่ของความเมตตากรุณา ก็เพื่อประโยชน์ของบุคคลนั่นเอง และเพื่อประโยชน์คนส่วนใหญ่ด้วยต้องมี และมีไปได้พร้อมกัน อันนี้เป็นแง่ทัศนคติ ซึ่งบางทีก็ลืมนำลืมนั่นกันไป"

"ประการที่ ๓ เป็นความคลาดเคลื่อนสับสนในตัวหลักธรรม อันนี้รู้สึกว่าเป็นเรื่องใหญ่ในใจของพุทธศาสนิกชนนั้น เวลานี้ถึงกรรม ก็คล้ายกับความหมายที่อาตมภาพได้พูดมาข้างต้น คือมักจะพูดถึงเรื่องเก่า ไม่ค่อยนึกถึงกรรมที่กระทำในปัจจุบัน โดยมากเอาอดีตชาติเป็นเกณฑ์ ที่นี้หลักกรรมในพุทธศาสนา มีแง่หนึ่งที่เราควรพยายามศึกษาให้เกิดความเข้าใจชัดเจน คือแง่ที่จะต้องแยกจากหลักคำสอนในศาสนาอื่น พุทธศาสนานั้นเกิดในชมพูทวีป คือประเทศอินเดีย เมื่อประมาณ ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว ในสมัยนั้น ศาสนาต่างๆ ในอินเดีย มีคำสอนเรื่องกรรมอยู่เหมือนกันศาสนาฮินดูก็มีคำสอนเรื่อง กรรม ศาสนานิครนธ์ หรือที่เราเรียกว่า ศาสนาเซน หรือมหาวิระ ท่านก็มีคำสอนเรื่องกรรมเหมือนกันและก็นั่นคำสอนเรื่องกรรมนี้ไว้เป็นหลักสำคัญมาก

ในเมื่อพุทธศาสนาอุบัติขึ้น พระพุทธองค์ก็ได้ทรงทราบคำสอนของศาสนาเหล่านี้แล้ว และได้ทรงพิจารณาเห็นว่า เป็นความเข้าใจที่ยังคลาดเคลื่อน ไม่สมบูรณ์พระองค์จึงได้ทรงสอนหลักกรรมของพุทธศาสนาขึ้นใหม่ เป็นหลักกรรมซึ่งเกิดจากการที่พระพุทธองค์ต้องการแก้ไขความเชื่อที่ผิดในหลักกรรมเดิม แสดงว่าหลักกรรมใหม่นี้จะต้องผิดกับหลักกรรมเก่าที่สอนกันแต่เดิมในศาสนาพราหมณ์ ฮินดู และนิครนธ์ เป็นต้นเรื่องหลักกรรมในศาสนาของเรา ถ้าแยกแยะออกไปโดยศึกษาเปรียบเทียบกับคำสอนในศาสนาเดิม เราจะเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้นหลักกรรมในศาสนาฮินดู หรือในศาสนา นิครนธ์นั้น เมื่อเทียบกับพระพุทธศาสนาในสายตาของคนต่างประเทศ โดยเฉพาะพวกฝรั่งที่มาศึกษามักเข้าใจว่าเหมือนกัน

พุทธศาสนาก็สอนเรื่องกรรม ฮินดู นิครนธ์ ก็สอนเรื่องกรรมทั้งนั้น ก็เข้าใจว่าคำสอนในศาสนาเหล่านี้เหมือนกัน ที่จริงไม่เหมือนในศาสนาฮินดู เขามีหลักกรรมเหมือนกัน ที่ว่าในตัวคนแต่ละคนมีอาตมมัน บุคคลแต่ละคนกระทำความกรรมเป็นเครื่องปิดบังอาตมมัน ด้วยอำนาจกรรมนี้ บุคคลจึงต้องเวียนว่ายตายเกิด ไปจนกว่าจะบริสุทธิ์หลุดพ้นอันนี้ ดูเผินๆก็คล้ายกับของพุทธศาสนา แต่ศาสนาฮินดูสอนหลักกรรมเพื่อเป็นฐานรองรับการแบ่งแยกวรรณะ ส่วนพระพุทธศาสนาสอนหลักกรรมเพื่อหักล้างเรื่องวรรณะ หลักกรรมของศาสนาทั้งสอง จะเหมือนกันได้อย่างไรตรงกันแต่ชื่อเท่านั้น ส่วนในศาสนา นิครนธ์ ก็มีความเชื่อในสาระสำคัญของกรรมคล้ายกันอย่างนี้ พระพุทธเจ้าเคยตรัสเล่าความเชื่อเรื่องกรรมของนิครนธ์

"พระพุทธองค์ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะมีทิวาอย่างนี้ว่าสุขก็ดี ทุกข์ก็ดี อย่างหนึ่งอย่างใดที่ได้เสวย ทั้งหมดนั้นเป็นเพราะกรรมที่ตัวได้ทำไว้ในปางก่อนโดยนัยดังนี้ เพราะกรรมเก่าหมดสิ้นไปด้วยตบะ ไม่ทำกรรมใหม่ก็จะไม่ถูก บังคับต่อไปเพราะไม่ถูกบังคับต่อไปก็สิ้นกรรม เพราะสิ้นกรรมก็สิ้นทุกข์เพราะสิ้นทุกข์ ก็สิ้นเวทนา เพราะสิ้นเวทนาจึงเป็นอันสลัดทุกข์ได้หมดสิ้น ภิกษุทั้งหลาย พวกนิครนถ์ มีวาทะอย่างนี้ อันนี้มาในเทวทหสูตร พระไตรปิฎกเล่ม ๑๔ มัชฌิมนิกายอุปปิณคสูตร พุทธพจน์ที่ยกมาอย่างนี้ แสดงลัทธินิครนถ์ หรือศาสนาหาวิระ นิครนถนาฏบุตร ที่เขา เรียกกันทั่วไปว่า ศาสนาเซน ศาสนาเซน ว่า

ปุพเพกตวาท

เมื่อพูดถึงเรื่องนี้แล้ว อาตมภาพก็เลยอยากจะพูดถึงลัทธิที่ จะต้องแยกออกจากหลักกรรมให้ครบทั้งหมด ขอให้กำหนดไว้ในใจทีเดียวว่า เราจะต้องแยกหลักกรรมของเราออกจากลัทธิที่เกี่ยวกับเรื่องสุขทุกข์ของมนุษย์ที่ได้รับในปัจจุบัน ๓ ลัทธิในสมัยพุทธกาลนั้น มีคำสอนสำคัญอยู่ ๓ ลัทธิ ที่กล่าวถึงทุกข์สุขที่เราได้รับอยู่ในขณะนี้ถึงปัจจุบันนี้ ลัทธิศาสนาทั้งหมดเท่าที่มีก็สรุปลงได้เท่านี้ ไม่มีพ้นออกไปพระพุทธเจ้าเคยตรัสถึงลัทธิเหล่านี้ และบอกว่า คำสอนของพระองค์ไม่ใช่คำสอนในลัทธิเหล่านี้ลัทธิเหล่านั้น เป็นคำสอนประเภท **อกิริยา**

อกิริยา คือหลักคำสอน หรือทศนะแบบที่ทำให้ไม่เกิดการกระทำ เป็นมิจจาทิฐิอย่างร้ายแรง อาตมภาพจะอ่านลัทธิมิจจาทิฐิ ๓ ลัทธินี้ ตามนัยพุทธพจน์ที่มากใน อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต พระสูตรตันตปิฎกบาลี เล่ม ๒๐ และในคัมภีร์วิภังค์ แห่ง อกัทธิธรรมปิฎก พระพุทธองค์ตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย ลัทธิเดียรฉิย ๓ ลัทธิเหล่านี้ ถูกบัณฑิตไต่ถามซักไซ้ไล่เลียงเข้าข้อมอ้างการถือสืบๆกันมา จัดเข้าในพวกอกิริยา คือ

๑. สมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะ มีทิวาอย่างนี้ว่า สุขก็ดี ทุกข์ก็ดี มิใช่สุขมิใช่ทุกข์ก็ดี อย่างหนึ่งอย่างใดก็ตาม ที่คนเราได้เสวยทั้งหมดนั้น ล้วนเป็นเพราะกรรมที่กระทำในปางก่อน ลัทธินี้เรียกว่า **ปุพเพกตเหตุ (ปุพเพกตวาท)**

๒. สมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะ มีทิวาอย่างนี้ว่า สุขก็ดี ทุกข์ก็ดี มิใช่สุขมิใช่ทุกข์ก็ดี อย่างหนึ่งอย่างใดก็ตาม ที่คนเราได้เสวยทั้งหมดนั้น ล้วนเป็นเพราะการบันดาลของพระผู้เป็นเจ้า เรียกว่า **อิสสรนิมมานเหตุ (อิสวรนิรมิตวาท)**

๓. สมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะ มีทิฐิอย่างนี้ว่า สุขก็ดี ทุกข์ก็ดี มิใช่สุขมิใช่ทุกข์ก็ดีอย่างหนึ่งอย่างใดก็ตาม ที่คนเราได้เสวยทั้งหมดนั้น ล้วนหาเหตุหาปัจจัยมิได้ เรียกว่า

อเหตุปัจจัยะ (อเหตุวาท)

ลัทธิทั้ง ๓ นี้ ท่านพุทธศาสนิกชนฟังแล้ว อาจจะข้องใจขึ้นมา เอ ลัทธิที่หนึ่งดูคล้ายกับหลักกรรมในพุทธศาสนาของเรา บอกว่า สุขก็ดี ทุกข์ก็ดี มิใช่สุขมิใช่ทุกข์ก็ดี ที่เราได้รับอยู่ในปัจจุบันนี้ เป็นเพราะกรรมที่กระทำไว้ในปางก่อน เอ ดูเหมือนกันเหลือเกิน นี่แหละเป็นเรื่องสำคัญถ้าหากว่าเราได้ศึกษาเปรียบเทียบเสียบ้าง บางทีจะทำให้เราเข้าใจ หลักกรรมของเราชัดเจนยิ่งขึ้น ถ้าไม่ระวัง เราอาจจะนำเอาหลักกรรมของเรานี้ ไปปรับปรุง เป็นหลักกรรมของศาสนาเดิม ที่พระพุทธเจ้าต้องการแก้ไข โดยเฉพาะคือลัทธิของท่านนิครนถนาฏบุตรเข้าก็ได้ เพราะฉะนั้น อาตมภาพ จึงเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญ ที่นี้ ทำไมพระพุทธเจ้าจึงได้ทรงดำหนิลัทธิทั้ง ๓ นี้เล่า ?

พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงโทษของการนับถือลัทธิ ๓ ลัทธินี้ไว้ อันนี้จะขออ่านตามนัยพุทธพจน์เหมือนกัน พระพุทธองค์ตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อบุคคลมายุคเอากรรมที่กระทำไว้ในปางก่อนเป็นสาระ จันตะก็ดี ความพยายามก็ดี ว่าสิ่งนี้ควรทำ สิ่งนี้ไม่ควรทำ ก็ย่อมไม่มี" ส่วนเรื่องของอีก ๒ ลัทธิก็เช่นเดียวกัน เมื่อนับถือพระผู้เป็นเจ้า หรือความบังเอิญ ไม่มีเหตุปัจจัยแล้ว จันตะก็ดี ความเพียรพยายามก็ดี ว่าอันนี้ควรทำ อันนี้ไม่ควรทำ ก็ย่อมไม่มี เมื่อถือว่าผลอะไรที่เราจะได้รับ มันก็แล้วแต่กรรมที่กระทำไว้แต่ปางก่อน มันจะสุขทุกข์อย่างไรก็แล้วแต่กรรมที่กระทำไว้ในชาติก่อน เราก็จะไม่เกิดฉันทะความเพียรพยายาม ว่าเราควรจะทำอะไรถึงเรื่องพระผู้เป็นเจ้าก็เหมือนกัน อ่อนนอนเอาทีแล้วกัน หรือว่าแล้วแต่พระองค์จะโปรดปรานที่จะมาคิดเพียรพยายามทำด้วยตนเองก็ไม่มี ผลที่สุดก็ต้องสอนลำดับเพิ่มเข้าไปอีกว่า พระเจ้าจะช่วยเฉพาะคนที่ช่วยตนเองก่อนเท่านั้น ไปๆมาๆก็เข้าหลักกรรม

ความบังเอิญ ไม่มีเหตุปัจจัยก็เช่นเดียวกัน ก็เราจะต้องไปทำอะไรทำไม ทำก็ไม่ได้ผลอะไร เพราะไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย บังเอิญไปก็ต้องเป็นอย่างนั้น ไม่ต้องทำอะไร ผลจะเกิดก็เกิดเอง แล้วแต่โชคความว่า ๓ ลัทธินี้ ข้อเสียหรือจุดอ่อนก็คือ ทำให้ไม่เกิดความเพียรพยายาม ในทางความประพฤติปฏิบัติ ไม่เกิดฉันทะในการกระทำส่วนหลักกรรมในพระพุทธศาสนามองเทียบแล้วก็คือว่า จะต้องให้เกิดฉันทะ เกิดความเพียรที่จะทำ ไม่หมดฉันทะ ไม่หมดความเพียร อันนี้เป็นหลักตัดสินในแง่ทางปฏิบัติ"

โดย : พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

"เมื่อเข้าใจหลักกรรม โดยการเปรียบเทียบกับ ๓ ลัทธิที่ว่ามานี้แล้ว อาตมภาพเห็นว่าจะแก้ไขข้อคลาดเคลื่อนสับสนข้างต้นให้หมดเหมือนกัน คือความคลาดเคลื่อนในแง่ความหมายของศัพท์อย่างที่เราเข้าใจกันทั่วไปก็ตาม หรือความคลาดเคลื่อนในแง่ทัศนคติก็ตาม อันนี้แก้ไขได้หมดเพราะฉะนั้นเราจะต้องทำความเข้าใจหลักกรรมของเราให้ถูกต้อง อย่าปนกับนิครนถ์ในศาสนาของนิครนถ์ เขาถือลัทธิกรรมเก่า สุขทุกข์อะไร เราจะได้รับอย่างไรก็เพราะกรรมเก่าทั้งสิ้น เขาจึงสอนให้ทำกรรมเก่านั้นให้หมดไปเสีย แล้วไม่ทำกรรมใหม่

ทีนี้ กรรมเก่าจะหมดไปได้อย่างไร ?

กรรมเก่าจะหมดไปได้ก็ด้วยการบำเพ็ญตบะ พวกนี้ก็เลยบำเพ็ญทุกรกิริยา ทำอัตตกิลมถานุโยคที่พระพุทธองค์ก็เคยทรงไปบำเพ็ญเมื่อก่อนตรัสรู้ มาบำเพ็ญอยู่ถึง ๖ ปี จนแน่นพระทัยแล้วก็ทรงประกาศว่า เป็นข้อปฏิบัติที่ผิดไม่ได้ผลอะไรพวกนิครนถ์ไม่ต้องการทำกรรมใหม่ กรรมเก่าก็หมดไปด้วยตบะ ขอให้เทียบหลักนี้ กับคำสอนในทางพุทธศาสนาในสฬายตนวรรค สังยุตตนิกาย พระไตรปิฎก เล่ม ๑๘ มีพุทธพจน์ ว่าด้วยเรื่องกรรมไว้ในแง่หนึ่ง พระองค์ตรัสว่า

"เราจะแสดงกรรมเก่ากรรมใหม่ ความดับกรรม และทางดับกรรม"

แล้วพระพุทธองค์ก็ตรัสว่า

"กรรมเก่าคืออะไร ?"

จักขุ โสตะ ฆานะ ชิวหา กาย มโน นี่ชื่อว่า กรรมเก่าอะไรที่ชื่อว่ากรรมใหม่ ?

การกระทำที่เราทำอยู่ในบัดนี้ นี่แหละชื่อว่ากรรมใหม่แล้วอะไรคือความดับกรรม ?

ท่านบอกว่า ความดับกรรมแห่งกายกรรม วจีกรรม มโนกรรมนั้น ชื่อว่าความดับกรรมอะไรเป็นทางดับกรรม ?

มรรคมืองค์ ๘ ประการอันประเสริฐ คือสัมมาทิฐิ เป็นต้น สัมมาสมาธิเป็นปริโยสาน นี่เรียกว่าทางดับกรรมอันนี้จะตรงกับลัทธินิครนถ์อย่างไร ?

ในลัทธินิครนถ์ เขาสอนว่า ทางดับกรรม คือดับกรรมเก่าโดยบำเพ็ญตบะกับดับกรรมใหม่โดยไม่ทำพุทธศาสนาดับกรรม โดยมรรคมืองค์ ๘ เราจะเห็นว่า ที่ว่าดับกรรมนั้น ไม่ใช่ไม่ทำอะไร ทำทีเดียวแหละ แต่ว่าทำอย่างคืออย่างมีเหตุมีผล ทำอย่างมีหลักมีเกณฑ์ ทำด้วยปัญญา คือทำตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา หรือมรรคมืองค์ ๘ ประการ

ต้องทำกันจริงๆ ตามหลักธรรมในที่นี่ ไม่ใช่ไม่ทำมรรคมีองค์ ๘ ประการต้องใช้ความเพียรพยายามเป็นอย่างมากต้องพยายามเพื่อให้มีสัมมาทิฐิ มีความเห็นที่ถูกต้องเพื่อให้มีสัมมาสังกัปปะ มีความดำริความคิดที่ถูกต้อง ให้มีสัมมาวาจาใช้คำพูดที่ถูกต้องให้มีสัมมากรรมันตะการกระทำที่ถูกต้องทางกาย สัมมาอาชีวะจะมีการเลี้ยงชีวิตโดยสัมมาชีพสัมมาวายามะ มีความพยายามที่ถูกต้อง สัมมาสติมีสติที่ถูกต้องสัมมาสมาธิ บำเพ็ญปลูกฝังสมาธิที่ถูกต้อง หลักธรรมในพุทธศาสนา คือทำกันใหญ่เลย ไม่ใช่ไม่ทำ ต้องทำจริงจัง โดยนัยนี้ ถ้าเรามองดูหลักกรรมที่พุทธศาสนาสอนไว้ในที่ต่างๆ แล้วจะเห็นว่า มุ่งหมายให้เกิดการกระทำ และที่พระพุทธเจ้าปฏิเสธหลักกรรมในศาสนาเก่า ก็เพราะหลักกรรมในศาสนานั้น ไม่ส่งเสริมให้เกิดฉันทะความเพียรพยายามในการกระทำ

เพราะฉะนั้น ถ้าหลักกรรมของเราได้สอนกันไปแล้ว ทำให้ไม่เกิดฉันทะความเพียรพยายาม ก็มีเกณฑ์ตัดสินได้อันหนึ่งว่า การสอนคงจะคลาดเคลื่อนเสียแล้วเป็นอันว่า ในที่นี้เราจะต้องแก้ความคลาดเคลื่อนออกไปเสียก่อน อันนี้เป็นจุดที่อาตมภาพต้องการชี้ว่า เราควรจะต้องแก้ไขเพื่อทำความเข้าใจกันให้ถูกต้อง

โดย : พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

ขั้นต่อไป คือเราควรจะทำทำความเข้าใจกันให้ถูกต้องในหลักกรรมของเราอย่างไร ?

ประการแรก เราจะต้องศึกษาความหมายให้ชัดเจน อย่าเพิ่งไปเชื่อ หรือยึดถือตามที่เข้าใจกันว่าพูดกันอย่างนั้นก็เป็นอันถูกต้อง อย่าเพิ่ง ต้องศึกษาให้เห็นชัดเจนให้เข้าใจแจ่มแจ้งว่า พระพุทธเจ้าต้องการอะไรกันแน่ เมื่อที่เราจะเห็นว่า ความเชื่อของเราในปัจจุบันนี้ คล้ายกับลัทธิกรรมเก่ามากอย่างไร แต่ในทางตรงกันข้าม ก็อาจเกิดความข้องใจว่า เอ พุทธศาสนานี้ไม่เชื่อกรรมเก่าเลยหรืออย่างไร ก็ไม่ใช่อย่างนั้นจะต้องทำความเข้าใจขอบเขตให้ถูกต้องว่า กรรมเก่าแค่ไหน กรรมใหม่แค่ไหน

ถ้าว่าโดยสรุปก็คือ พุทธศาสนาถือหลักแห่งเหตุและผล ถือว่าสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัย ผลที่จะเกิดขึ้นต้องมีเหตุ และเมื่อเหตุเกิดขึ้นแล้ว ผลก็ย่อมเป็นไปโดยอาศัยเหตุปัจจัยนั้น มันสอดคล้องกันอยู่ในเรื่องกรรมนี้ก็เช่นเดียวกันกรรมเป็นเรื่องของหลักเหตุผล ที่เกี่ยวกับการ

กระทำของมนุษย์เมื่อมันเป็นหลักของเหตุผลแล้ว มันก็ต้องมีทั้ง ๓ กาลนั้นแหละ มันต้องมีทั้งอดีต ทั้งปัจจุบันทั้งอนาคต

เพราะฉะนั้น ก็ไม่ได้ปฏิเสธกรรมเก่า แต่ที่คิดก็คือ ไปฝังจิตฝังใจว่า อะไรๆต้องเป็นเพราะกรรมเก่าไปหมด นี่มันเป็นข้อเสียพุทธศาสนาถือว่า กรรมเก่ามันเสร็จไปแล้วเราย้อนกลับไปทำ หรือไม่ทำอีกไม่ได้ "**กตสฺส นตฺถิ ปฏิการฺ**" การกระทำที่ทำไปแล้ว เราไปหวนกลับ ให้กลายเป็นไม่ได้ ทำไม่ได้ ทีนี้ประโยชน์ที่เราจะได้จากกรรมเก่ามีอะไร มันเป็นเหตุปัจจัยอยู่ในกระบวนการของวงจร **ปฏิจจสมุปบาท** มันเกิดขึ้นมาแล้ว มันเป็นเหตุเราปฏิเสธไม่ได้ตามหลักของเหตุผล การกระทำในอดีต ก็คือการกระทำที่ทำไปแล้ว มันย่อมต้องมีผล ข้อสำคัญอยู่ที่ว่า เราควรจะได้ประโยชน์จากอดีตอย่างไร ทำไปแล้ว แก้ให้กลายเป็นไม่ทำนะไม่ได้ แต่ว่าเรามีทางใช้ประโยชน์จากมันได้คือในแง่ที่จะทำให้เกิดเป็นบทเรียนแก่ตนเองอย่างหนึ่ง และการที่จะรู้จักพิจารณาไตร่ตรองมองเห็นเหตุผล และทำให้เป็นคนรู้จักผิดชอบตนเองไม่มัวโทษผู้อื่นอยู่เรื่อยๆ อีกอย่างหนึ่ง ให้รู้จักพิจารณาว่า ผลที่เกิดกับตนเอง เกี่ยวข้องกับการกระทำของตัวเองอย่างไร ไม่ใช่มัวรอรับแต่ผลของกรรมเก่า เมื่อพิจารณาเห็นเหตุผลแล้วก็จะเป็บบทเรียนสำหรับคิดแก้ไข ปรับปรุงตนเองต่อไป

จุดที่พระพุทธเจ้าต้องการที่สุดก็คือ เรื่องปัจจุบัน เพราะว่าอดีตเราไปทำแก้คืนไม่ได้แต่ปัจจุบันนี้เป็นสิ่งที่เราทำได้ เรามีอิสรภาพมากทีเดียวในปัจจุบัน ที่จะกระทำการต่างๆเพราะฉะนั้น เราจะต้องสร้างทัศนคติที่ถูกต้องต่อกรรมแต่ละอย่างว่ากรรมเก่าเราควรจะวางความรู้สึกรู้สึกอย่างไร เามาใช้ประโยชน์อย่างไร กรรมใหม่เราควรจะทำอย่างไร นี่จิตดวง แยกกันให้ถูกต้องแล้วจึงจะได้ผลดีขึ้นมา

โค ย : พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

"เราควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ในการสอนเรื่องกรรมของพระพุทธเจ้าว่าเดิมทีเดียวที่พระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องกรรมขึ้นมานี้ พระองค์มีวัตถุประสงค์ หรือต้องการอะไร ? มีความมุ่งหมายอย่างไร ? ในการปฏิบัติธรรมนี้สิ่งสำคัญที่สุดอันหนึ่งคือ ต้องเข้าใจวัตถุประสงค์ความมุ่งหมายแล้ว การปฏิบัติธรรมจะไขว้เขวเลื่อนลอยเมื่อเลื่อนลอยไปพักหนึ่งแล้วก็จะเข้าใจผิดที่เราเข้าใจผิดเรื่องสันโดษเรื่องอุเบกขาอะไรนี้ เพราะว่าโดยมากสอนแต่ความหมาย ทำความเข้าใจแต่ความหมายแล้วไม่ได้คำนึงถึงวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายว่าใน

การปฏิบัติธรรมข้อนี้ ท่านมุ่งหมายเพื่ออะไรอย่าง สัน โดยนี้เราปฏิบัติเพื่ออะไร ?

ถ้าจะซักถามในแง่วัตถุประสงค์ขึ้นมา บางทีก็ซักอีกอัดกันทีเดียว นี่จะต้องการอะไรแน่จะปฏิบัติธรรม ปฏิบัติศีล เรามักจะศึกษาเฉพาะในแง่ความหมายแต่ถ้าจะถามว่า ศีลนี้เราปฏิบัติเพื่ออะไร ตอนนี้บางทีชักงง ไม่ชัดบางทีก็ตอบโหล่งทีเดียว บอกเพื่อพระนิพพานตอบอย่างนี้คลุมเครือ ตอบข้ามไปหาวัตถุประสงค์ใหญ่จริงอยู่ วัตถุประสงค์ของพระพุทธศาสนาขั้นสูงสุดเพื่อพระนิพพาน แต่ว่าไม่ใช่ปฏิบัติศีลอย่างเดียวไปนิพพานได้ มันต้องมีเป็นขั้นเป็นตอนเพราะฉะนั้น นอกจากวัตถุประสงค์ใหญ่แล้ว ยังต้องมีวัตถุประสงค์เฉพาะ ว่านี่เพื่ออะไรจะตอบว่าเพื่อสมาธิ หรือเพื่ออะไร ก็ต้องตอบมาให้เห็นสัน โดยที่เช่นเดียวกัน กรรมก็เช่นเดียวกันถ้าเราเข้าใจความมุ่งหมายในการสอน ในการปฏิบัติความหมายของธรรมนั้น ก็จะชัดเจนขึ้นด้วย และก็เป็นการปฏิบัติอย่างมีหลักเกณฑ์ ไม่ใช่เลื่อนลอย ไขว้เขว สับสน"

โ ด ย : พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

"ลองมาดูความมุ่งหมายของพระพุทธเจ้า ที่ทรงสอนเรื่องกรรมศึกษาในแง่นี้จะเห็นว่ามีความมุ่งหมายเหลือเกินพระพุทธองค์ทรงสอนเรื่องกรรมนี้ อย่างแรกก็คือเพื่อขจัดความเชื่อถือ และการประพฤติปฏิบัติในสังคมของศาสนาพราหมณ์เดิม เกี่ยวกับเรื่องวรรณะวรรณะคือการแบ่งชนเป็นชั้นต่างๆ ตามชาติกำเนิดศาสนาพราหมณ์ถือว่า คนเราเกิดมาเป็นลูกกษัตริย์ก็เป็นกษัตริย์เป็นลูกพราหมณ์ก็เป็นพราหมณ์ เป็นลูกแพศย์ก็เป็นพ่อค้า เป็นลูกสุทรก็เป็นกรรมกร คนรับใช้ก็ต้องเป็นคณวรณะนั้นตลอดไปแล้วแต่ชาติกำเนิด แก้ไขไม่ได้ อันนี้เป็นคำสอนเดิม เขาสอนอย่างนั้น

ครั้นมาถึงพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงเน้นเรื่องกรรม เกี่ยวกับวรรณะนั้นว่า คนเรานั้น "น ขจุจาสโล โหติ, น ขจุจ โหติ พุราหุมโณ" บอกว่า คนเราไม่ได้เป็นคนถ้อยคนต่ำทราม เพราะชาติกำเนิด และก็ไม่ได้เป็นพราหมณ์ คือคนสูง เพราะชาติกำเนิด แต่ "กมุมนา วสโล โหติ, กมุมนา โหติ พุราหุมโณ" จะเป็นคนทรามก็เพราะกรรม และเป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรม อันนี้ ถ้าเรามองกรรมเป็นกรรมเก่า มันก็เข้าไปเป็นอันเดียวกับคำสอนเดิมเขา คือเป็นพราหมณ์ เขาก็บอกว่า อ้อ! ของท่านก็เหมือนกัน ท่านบอกเพราะกรรม นี่ก็เพราะกรรมเก่าสิ จึงเกิดมาเป็นพราหมณ์เกิดมาเป็นคนถ้อยก็อันเดียวกัน คือตามชาติกำเนิดเหมือนกัน ที่จริงไม่ใช่อย่างนั้น

กรรม ในที่นี้ หมายถึงการกระทำ ในความหมายหยาบที่สุด ก็หมายถึงอาชีพการงานอย่าง
ในพุทธพจน์นี้ ก็มีขยายต่อไป เช่นว่า ใครไปทำนาทำไร่ คนนั้นก็ป็นชาวนา ไม่ใช่เป็นพราหมณ์
ถ้าคนไหนไปลักขโมยเขา คนนั้นก็ป็นโจร คนไหนไปปกครองบ้านเมือง คนนั้นก็ป็นราชา ดังนี้
เป็นต้น นี่พระองค์ขยายความเรื่องกรรม หมายความว่า การกระทำที่ประกอบกันอยู่นี้ ความ
ประพฤติที่เป็นไปอยู่นี้แหละ เป็นหลักเกณฑ์สำคัญที่จะวัดคน พุทธศาสนาไม่ต้องการให้มัวไป
วัดกันด้วยชาติกำเนิด แต่ให้วัดกันด้วยการกระทำ ความประพฤติที่บุคคลนั้นประกอบ และเป็น
ไปอย่างไร ตั้งแต่คุณธรรมในจิตใจออกไปนี้ก็เป็นแง่หนึ่ง ที่พระพุทธเจ้าทรงเน้นมาก ถ้าเรา
อ่านในพระไตรปิฎกจะเห็นว่ามิพระสูตรต่างๆ ที่พยายามนำหลักกรรมมาแก้ไขเรื่องการแบ่ง
ชั้นวรรณะโดยชาติกำเนิดนี้มากมาย"

โดย : พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

"ความเพียรพยายามในการพึ่งตนเอง และรู้จักแก้ไขปรับปรุงตนเอง อันนี้ก็เป็นข้อสำคัญ ที่
พระพุทธเจ้าทรงสอนย้ำบ่อยๆ อย่างหลัก **อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ ...ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน** หรือ
อย่าง **ตุมฺहेหิ กิจฺจํ อาตปฺปํ....ความเพียร ท่านทั้งหลายต้องทำเอง** และ **อกุขาตาโร ตถาคตา**
...ตถาคตทั้งหลาย เป็นผู้บอก เป็นผู้ชี้ทางให้ ก็เป็นเรื่องที่พยายามให้คนเรามีความเพียร
พยายามในการกระทำ อย่าไปมัวหวังพึ่งปัจจัยภายนอกอยู่ เพราะปัจจัยภายนอกนั้นมันไม่ยั่งยืน
และมันไม่อยู่กับตัวเอง มันไม่แน่นอน และถึงอย่างไรก็ตาม ตัวเรานี้ก็จะต้องทำถ้าจะให้เกิดผล
สำเร็จแท้จริงแล้ว จะต้องทำ จะต้องพึ่งตัวเองให้มากที่สุด พระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องนี้อยู่
เสมอ พยายามให้เราหันมาพึ่งตัวเองให้มากขึ้น ลดการพึ่งปัจจัยภายนอก ความเชื่อถือในเรื่อง
สิ่งที่จะมาอำนวยความสะดวกโดยทางลัด ให้มันน้อยลงไปๆ อันนี้ก็เป็นแง่หนึ่ง"

"พระพุทธเจ้ามีวัตถุประสงค์หลายอย่างในการสอนเรื่องกรรม แต่หลักใหญ่ๆก็มีอย่างนี้จึงขอ
ยกมาเพียง 2 อย่างนี้ก่อนการทำความเข้าใจในวัตถุประสงค์ที่กล่าวมานี้จุดสำคัญก็คือ ต้องการ
ให้เรามีความเพียรพยายามในการที่จะประพฤติทำความดีแก้ไขปรับปรุงตนเองขึ้นไป อันนี้
แหละเป็นหลักสำคัญมากใน พุทธศาสนาซึ่งถือว่า จุดมุ่งหมายจะบรรลุได้ ก็โดยที่ตัวเราต้องทำ
ศาสดาครูอาจารย์เป็นเพียงผู้แนะ ผู้บอกทางให้เท่านั้น ไม่ใช่ช่วยเราไม่ได้เลย ช่วยแบบที่ว่า
ส่งเราไปสวรรค์ ส่งเราไปนรก ส่งเราไปนิพพานนั้น ส่งไปไม่ได้ แต่บอกทางให้ชี้ทางให้ แนะนำ
นำพร่ำสอนกันได้ เป็นกัลยาณมิตรให้ แต่ถึงตอนทำ เราจะต้องทำอันนี้เป็นแง่วัตถุประสงค์"

โดย : พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

"ต่อไป จะพูดถึงตัวแท้ของหลักกรรมเอง ซึ่งก็จะต้องทำความเข้าใจให้ถูกต้องตามความเป็นจริงเหมือนกันหลักกรรม เป็นหลักกรรมที่ลึกซึ่งพอพูดถึงความหมายที่ลึกซึ้งก็กลายเป็นเรื่องเกี่ยวกันเข้าไปถึงหลักใหญ่ๆ โดยเฉพาะปฏิจ--สัมปบาทจะต้องระลึกไว้ว่า กรรมนี้ไม่ใช่แค่เพียงเรื่องภายนอก ไม่ใช่การกระทำที่แสดงออกมาทางกาย ทางวาจาเท่านั้น ต้องมองเข้าไปถึงกระบวนการทำงานในจิตใจ ผลที่เกิดขึ้นในจิตใจแต่ละขณะที่เดียว ความหมายที่แท้จริงของกรรม มุ่งเอาที่นั่น คือ ความเป็นไปในจิตใจของแต่ละคน แต่ละขณะกรรมที่จะแสดงออกมาทางกายทางวาจา อะไรก็ต้องเริ่มขึ้นในใจก่อนทั้งนั้นที่นี้จุดเริ่มแรก ในกระบวนการทำงานของจิตเป็นอย่างไร ? เกิดขึ้นโดยมีเหตุมีผลอย่างไร ? แล้วแสดงออกทางบุคลิกภาพอย่างไร ?

ในขั้นลึกซึ่งจะต้องศึกษากันอย่างนี้ถ้าทำความเข้าใจกันในเรื่องนี้ให้ชัดเจนแล้วเราก็มองเห็นว่า กรรมเกี่ยวพันกับชีวิตของเราอย่างชัดเจนอยู่ตลอดเวลาทุกขณะแต่ความเข้าใจในขั้นนี้เป็นขั้นที่ยากอย่างไรก็ตาม ถ้าเราต้องการให้เชื่อหลักกรรม หรือเข้าใจหลักกรรม รู้หลักกรรมที่แท้จริงแล้ว ก็จำเป็นต้องศึกษาเรื่องนี้ ทั้งๆที่ยากนั้นแหละ ถ้าไม่อย่างนั้นก็ไม่มีทาง ถ้าเราไม่สามารถศึกษาให้เข้าใจชัดเจน ถึงกระบวนการของกรรม ในขั้นจิตใจ ตั้งต้นแต่ความคิดออกมาจนชัดเจนได้ เราก็ไม่มีทางที่จะมาสอนกันให้เข้าใจหรือให้เชื่อหลักกรรมได้ความคิดที่มีผลต่อบุคลิกภาพออกมาแต่ละขณะๆนั้นแหละคือกรรมกรรมนี้ ความจริงก็คือเรื่องของกฎธรรมชาติ เรื่องของข้อเท็จจริง

ความจริงปัญหาของเรา ไม่ใช่ว่าทำอะไรจึงจะเชื่อกรรมเมื่อหลักกรรมเป็นกฎธรรมชาติเป็นหลักแห่งความจริง มันก็ไม่ใช่เรื่องที่ทำไมอย่างนี้จะเชื่อ แต่กลายเป็นว่า ทำไมจึงจะรู้จะเข้าใจเราจะเชื่อหรือไม่เชื่อ ไม่มีผลต่อหลักกรรม หลักกรรมเป็นความจริง มันก็คงอยู่อย่างนั้น เราจะเชื่อ เราจะไม่เชื่อมันก็เป็นความจริงของมันอยู่ เข้าหลักอย่างที่พระพุทธเจ้าตรัส อย่างเรื่องธรรมนิยาม ว่า **อุปฺปาทา วา ภิกฺขเว ตถาคตาณํ อนฺุปฺปาทา วา ตถาคตาณํ.....** ตถาคตทั้งหลายจะอุบัติหรือไม่อุบัติก็ตาม หลักความจริงนั้น มันก็ต้องเป็นความจริงอยู่อย่างนั้นแม้แต่พระพุทธเจ้าไม่อุบัติ มันก็เป็นความจริงของมัน ข้อสำคัญอยู่ที่ว่า ทำไมจึงจะศึกษาให้เข้าใจชัดเจนเพราะฉะนั้น ไปๆกลายเป็นว่าต้องเปลี่ยนหัวเรื่องที่ตั้งไว้แต่ต้น ที่ว่า ทำไมจึงจะให้เชื่อเรื่องกรรมกลายเป็นว่าทำไมจึงจะรู้หรือเข้าใจเรื่องกรรม เชื่อหรือไม่เชื่อก็แล้วแต่

มันเป็นความจริง

คุณจะยอมรับหรือไม่ยอมรับ ชีวิตของคุณก็ต้องเป็นไปตามกรรม ถ้าหากว่าเราทำได้ถึงขั้นนี้แล้ว เราไม่จ้อคนเชื่อ เพราะฉะนั้น อาตมภาพว่าสำคัญที่นี้ สำคัญที่จะต้องศึกษาให้เข้าใจชัดเจน แสดงให้เห็นตัวความจริงได้แล้ว เราไม่จ้อคนเชื่อเราบอกว่า อันนี้เป็นกฎธรรมชาติ เป็นความจริงของมันอยู่เอง คุณจะเชื่อหรือไม่เชื่อ มันไม่จ้อ ต้องทำถึงขั้นนั้นแหละที่นี้ปัญหาว่า ทำอย่างไรจึงจะเข้าใจหรือรู้หลักกรรม มันกลายเป็นเรื่องยากขึ้นมาเรื่องกรรมนี้เราพูดกันมาก แต่ก็พูดกันเพียงแค່ภายนอก โดยมากมุ่งผลหยาบๆ ที่แสดงแก่ชีวิตของคนเราถ้าเป็นผลในแง่ดี ก็มองไปที่ ถูกทอดเตอร์ หรือร่ำรวยได้ยศศักดิ์อย่างใหญ่ๆ เป็นก้อนใหญ่ๆ จึงเกิดความรู้สึกว่า อันนี้คงจะเป็นผลของกรรมดีในแง่ร้ายเราก็มองไปถึง เกิดภัยพิบัติ เกิดอันตรายใหญ่โตไปอย่างนั้น จึงจะรู้สึกเรื่องกรรมแต่ในแง่ นั้น ยังไม่ถึงหัวใจแท้จริงของกรรมถ้าศึกษาให้เข้าใจชัดเจนจะต้องเริ่มตั้งแต่ กระบวนการของจิตใจภายในนี้เป็นต้นไป แล้วจะกลายเป็นเรื่องยากขึ้นมาศึกษาแต่ด้านภายนอก ให้มองเห็นกรรมที่แสดงออก เป็นเหตุการณ์ใหญ่ๆ นั้นไม่พอ ต้องหันมาศึกษาเรื่องลึกซึ้งด้วย อันนี้อาตมภาพก็เป็นแต่เพียงมาเสนอแนะ เราจะมาพูดถึงเนื้อแท้ของหลักกรรมในแง่ลึกซึ้งอย่างเดียวก็น่าไม่ไหว ในที่ประชุมนี้ เป็นเรื่องใหญ่ทีเดียว เป็นแต่บอกว่า ควรจะเป็นอย่างนี้เท่านั้น

โดย : พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

"ทำอย่างไร จะให้คำตอบเรื่องกรรมนี้ เป็นผลขึ้นมาในทางปฏิบัติ อาตมภาพคิดว่า การที่ท่านตั้งชื่อเรื่องว่า ทำอย่างไรจะให้เชื่อเรื่องกรรมนี้ ท่านคงมุ่งผลว่า ทำอย่างไรจะได้ผลในทางปฏิบัติ คือเด็กก็ตาม คนหนุ่มคนสาวก็ตาม คนผู้ใหญ่ทั่วไปในสังคมก็ตาม จะประพฤติปฏิบัติ ทำแต่กรรมดี ไม่ทำชั่ว เพราะกลัวผลชั่วอะไรทำนองนี้ ท่านคงมุ่งหมายอย่างนั้นเป็นเกณฑ์ คือทำอย่างไรจะประพฤติกรรมดี แล้วก็หลีกเลี่ยงกรรมชั่ว อันนี้จะพูดถึงในแง่ที่เขาเรียกกันในปัจจุบันคนสมัยนี้ เขามีศัพท์ที่ใช้กันอันหนึ่ง เรียกว่า ค่านิยม โดยเฉพาะค่านิยมในทางสังคม อันนี้กระทบกระเทือนต่อหลักกรรมมาก

ในขณะที่เรายังไม่สามารถศึกษา ชี้แจงออกมา ให้เห็นชัด กันในเรื่องหลักกรรม โดยให้เป็นเรื่องแพร่หลายที่สุดได้นี้ เราจะต้องมาแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเรื่องนี้ก่อนจะแก้ได้อย่างไรค่านิยมของสังคมที่ยกย่องในทางวัตถุมาก อันนี้จะมากระทบกระเทือนต่อหลักกรรมค่านิยมอย่างนี้

มองเห็นได้จากคำพูด ที่เกี่ยวกับกรรมนั่นเองเวลาเราพูดว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว คนส่วนมากมักนึกถึงค่านิยมในทางวัตถุ ทำดีได้ดี คำว่า"ดี"ในนั้น ทำดีก็ตาม ได้ดีก็ตาม ยังไม่ได้บอกชัดเลยว่าอะไรดีแต่ตามหลักความจริง โดยเหตุผลนั้น ทำดีก็ยอมได้ดี ทำชั่วก็ยอมได้ชั่วเป็นหลักธรรมดาตามธรรมชาติถ้าหากว่า มันผิด ก็แสดงว่า คนต้องมีความไม่เชื่อตรงเกิดขึ้นในเรื่องนี้ เพราะว่าตามกฎธรรมดานี้ เหตุอย่างไร ผลอย่างนั้นเป็นหลักทั่วไป ไม่ว่าใครก็ต้องยอมรับ เพราะฉะนั้นที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชื่อนี้เป็นหลักสามัญเป็นหลักธรรมดาถ้าคนไปเห็นว่าหลักนี้ผิด แสดงว่า ต้องมีความไม่เชื่อตรงเกิดขึ้น คดโกงกันในหลักกรรมนี้แหละคดโกงในกฎธรรมชาติเขาคดกันอย่างไร ?

ทำดีได้ดี ยังไม่แจ่มออกไป อะไรดี บอกว่า ทำดีได้ดีถ้าเราขยายว่า ทำดี ดีตัวนั้นเป็นกรรม ทำความดี ผลต้องได้ความดี ทำความชั่ว ได้ความชั่ว นี่ต้องตามหลักความดีนี้ คนชักงอีกแล้ว ความดีนี้ บางทีไปนึกเป็นความดีความตามหลักชอบไปอีกแล้ว เอาอีกแล้ว เลยเถิดไปอีกเหมือนกันความดีนี้ คือตัว **คุณธรรม** ก็ได้ตัวคุณธรรม ทำตัวความดี ได้ตัวความดีเมื่อเราสร้างเมตตาขึ้นในใจ เราก็ได้เมตตา อันนี้ไม่มีปัญหาที่นี้คนจะคดโกงกับหลักนี้อย่างไร ขยายทำดีได้ดีออกไปทำความดีได้ความดี

คนไม่คิดอย่างนั้น ทำความดีได้ของชั่ว ทำความชั่วได้ของดี ทำนองนี้ มันกลับไปเสียอย่างนี้เป็นอย่างไร ทำความดีได้ของดี ? ฉันประพาศความดี ฉันขยัน ฉันให้ของอันนี้ไป ทำทาน อันนี้ ฉันจะต้องถูกลอตเตอรี่ ความดีในที่นี้ ไม่ใช่ตัวความดีเสียแล้ว ลอตเตอรี่เป็นของดีอันนี้ไม่ตรงแล้ว บอกทำความดีได้ของดี คนไปกลับหลักเสีย นี่ไม่เชื่อตรงแล้ว ผิดต่อกฎธรรมชาติ

ฉะนั้น ความคลาดเคลื่อนก็เกิดจากความที่คนเราทั้งหลายไม่เชื่อตรงนั่นเอง ไม่ใช่หลักการผิดพลาดคลาดเคลื่อนอะไร คนเราไม่เชื่อตรงต่อกฎธรรมชาติเอง เราเข้าใจกันไป สร้างความหมายที่เราต้องการเอาเอง อะไรที่ถูกต้องใจเรา เราต้องการให้เป็นอย่างนั้นเมื่อไม่ได้อย่างใจเรา เราก็โกรธ เราก็หาว่า หลัคนั้นผิดเราบอกว่าเราทำดีแล้วทำไมมันไม่ถูกลอตเตอรี่ มันจะไปเกี่ยวอะไรกันโดยตรง มันไม่เกี่ยวโดยตรงมันเกี่ยวโดยอ้อม ผลอย่างนี้ไม่ใช่ผลโดยตรง ไม่ใช่ความเชื่อตรงในหลักกรรมแล้วนี่ก็อันหนึ่ง เป็นเรื่องสำคัญเกี่ยวกับค่านิยม คำที่ว่านี้ แสดงค่านิยมในทางวัตถุของมนุษย์ในสังคม"

โดย : พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

"ปัจจุบัน สิ่งที่ดี สิ่งทีประสงคในใจของมนุษย์นั้น มุ่งไปทีผลได้ทางวัตถุเป็นสำคัญความ สะดวกสบายทางวัตถุ ความมีทรัพย์สินสมบัติ ก็กลายเป็นเครื่องวัดที่สำคัญไปความสุขความทุกข์ ของมนุษย์ ก็มาวัดที่วัตถุ คนเราก็นิยมวัตถุมากทีนี้ในเมื่อนิยมวัตถุมาก ความนิยมในทางจิตใจ ก็น้อยลง ความหมายก็ไม่มีแม้แต่เกียรติทีให้กัน ในทางสังคม มันก็มุ่งไปทางวัตถุมากขึ้น

ในเมื่อสังคมนิยมเกียรติทีวัดกันด้วยวัตถุอย่างนี้แล้ว มันก็เป็นการคลาดเคลื่อนต่อความหมาย คือคนเรานี้ไม่เชื่อตรงต่อหลัก หรือกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ เมื่อนิยมอย่างใด ก็เป็นธรรมดาอยู่เองทีเราจะต้องการให้ได้ผลอย่างนั้นขึ้นมา แต่ผลทีไม่ตรงต่อเหตุ มันก็เป็นอย่างทีเราต้องการ ไม่ได้ในเมื่อไม่ได้ เราก้หาว่าหลักนั้นไม่ถูกต้อง แล้วเราก้ว่าไม่เชื่อบ้าง อะไรบ้างก็ตามแต่อันนี้ก็ เชื่อว่า เป็นผลของกรรมทีคนทำกรรมในสังคมนั้นเอง คือกรรมของการทีเรามีค่านิยมทาง วัตถุมาก มาเอาความดี ความเจริญ ความก้าวหน้า ความสุข กันอยู่แต่ที่วัตถุ เลยหลงลืมคุณค่า ทางจิตใจ ในเมื่อหลักธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวกับจิตใจอยู่มาก เราไม่ให้ความสำคัญในทางจิตใจ หรือทางคุณธรรมเสียแล้ว หลักธรรมมันก็หมดความหมายลงไปสำหรับเราเป็นธรรมดาถ้าหาก ว่าเราต้องการให้คนมาประพฤติตามหลักกรรม เราก้ต้องช่วยกันเชิดชูคุณค่าทางจิตใจหรือคุณค่าทางฝ่ายคุณธรรมให้มากขึ้นเราจะต้องรู้จักขอบเขตคุณค่าทางวัตถุ เราจะต้องวัดกันด้วยวัตถุ ให้น้อยลง อันนี้เป็นเรื่องสำคัญเหมือนกันถ้าหากว่าสังคมเรานิยมยกย่องวัตถุกันมาก

มันก็เป็นธรรมดาอยู่เองทีจะต้องวัดดี (วัดความดีและผลดี) กันด้วยวัตถุการทีสังคมไปนิยม ยกย่องวัตถุมาก ไม่ใช่กรรมของคนทีอยู่ในสังคมนั้นหรือกรรมในที่นี้ หมายถึง การกระทำ ซึ่ง รวมถึงพูดและคิดความคิดทีนิยมวัตถุนั้นเป็นกรรมใช่หรือไม่ ? ในเมื่อแต่ละคนทำกรรมอันนี้ คือ หมายความว่า มีความโลภในวัตถุมาก อันนี้เป็นกุศลกรรม หรืออกุศลกรรมเมื่อเป็นอกุศล ก็กลายเป็นว่า คนในสังคมนั้นทำอกุศลกันมากเมื่อทำอกุศลกันมาก วิวาททีเกิดแก่คนในสังคม ก็คือผล ร้ายต่างๆจะนั้น มนุษย์จะต้องมองให้เข้าใจความสัมพันธ์อันนี้ จะต้องเข้าใจว่า สังคมทีเดือด ร้อนวุ่นวายกันอยู่ มีความไม่ปลอดภัย มีภัยอันตรายเกิดขึ้นในที่ต่างๆมากมาย ไปไหนก็ไม่ได้ สะดวกสบายนั้น มันเกิดจากกรรมของเราแต่ละคนด้วยเราจะต้องมองให้เห็นความสัมพันธ์ถึง ขนาดนี้จึงจะได้ถ้าไม่อย่างนั้นแล้ว เราจะไม่เข้าใจซึ่งถึงเรื่องกรรมหรือก มันสัมพันธ์อย่างไร

เอ ! ก้ทีมันเกิดภัยอันตราย โจรผู้ร้ายมากมาย คนไม่ค่อยประพฤติศีลธรรมเป็นกันมากมาย ไม่ เห็นเกี่ยวกับเราเลย คนอื่นทำทั้งนั้น นี่แหละ เราขาดความรับผิดชอบละทีจริง เป็นกรรมของแต่

ละคน ที่ช่วยกันสร้างขึ้น ตั้งแต่คำนิยามที่อยู่ในใจเป็นต้นไปเพราะเรานิยามเรื่องนี้มากโขไหม ผลมันจึงเกิดในแง่นี้ อาตมภาพว่าพอจะเชื่อมได้อยู่ลองศึกษาให้ดีเถิดมีคำนิยามอย่างนี้ คนก็แสวงแต่เรื่องนี้ สุขความอะไรวัดกันด้วยวัตถุอย่างเดียว คนก็ต้องพยายามแสวง แสวงด้านเดียวไม่มีขยับเมื่อแสวงไปแบบนั้น มันก็อาจจะก่อไปในรูปอาชญากรรม ความประพฤติดีเลวเสียต่างๆ ความแย้งชิงอะไรต่ออะไรกันมาก ก็คือความนิยมที่เป็นมโนกรรมอยู่ในจิตใจของแต่ละคนนั้นเป็นเหตุให้เกิดสิ่งเหล่านี้ขึ้นมาในระยะยาว ถ้าสามารถมองเห็นว่า เหตุร้ายภัยพิบัติ ความเลวเสียต่างๆ ที่เกิดในสังคมนี้ เป็นผลวิบาก เกิดแต่กรรมของเราทั้งหลายนั่นเองแสดงว่าพอจะทำความเข้าใจในเรื่องกรรมกันได้บ้าง แต่ขั้นแรก ต้องให้เห็นความสัมพันธ์กันก่อน

ประการต่อไป ว่าถึงในระยะยาวจะอย่างไร ? เรื่องกรรมนี้เป็นเรื่องใหญ่ เป็นเรื่องคุณค่าทางนามธรรมที่มองเห็นได้ยาก จะต้องศึกษา ใช้สติปัญญากันไม่ใช่หน่วยการที่จะให้คนประพฤติดีปฏิบัติกันจริงจึงได้ผลในระยะยาว จะต้องอบรมปลูกฝังกันจนเป็นนิสัยจะต้องให้การศึกษาตามแนวทางที่มีความเข้าใจในหลักกรรมเป็นพื้นฐานคือต้องฝึกฝนอบรมตั้งแต่เด็ก ให้ประพฤติดีด้วยสำนึกรับผิดชอบต่อการกระทำของตนจนเคยชิน ถ้าไม่ทำอย่างนี้ได้ผลยากการศึกษาให้เข้าใจความหมายที่ลึกซึ้งนั้นเป็นเรื่องยาก แม้จะเป็นความจริงก็ตาม แต่สิ่งที่จะทำได้ในทางการศึกษาก็คือสิ่งใดตกลงแน่ว่าดีว่างามแล้ว เราจะต้องฝึกอบรมคนให้ใส่ใจรับผิดชอบตั้งแต่เล็กแต่น้อยไป

เมื่อเราต้องการให้สังคม เป็นสังคมที่นับถือหลักกรรม ก็ต้องฝึกอบรมกันตั้งแต่เด็กปลูกฝังผู้ที่มาจะเป็นสมาชิกของสังคมนั้น ให้มีแนวความคิดและความประพฤติปฏิบัติที่เชื่อตรงต่อกฎธรรมชาติในเรื่องของกรรม ตั้งต้นแต่ว่า ต้องปลูกฝังคำนิยาม ซึ่งมองเห็นคุณค่าทางจิตใจสูงขึ้นไป ไม่วัดกันด้วยวัตถุให้มากนัก เข้าใจความหมายขอบเขตแห่งคุณค่า และความสำคัญของวัตถุตามความจริงตามควร

โดย : พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

"ในเรื่องวัตถุนั้น ไม่ใช่ว่าพระพุทธศาสนาจะปฏิเสธคุณค่า ไม่เห็นความจำเป็นของวัตถุเลย พุทธศาสนาเห็นความสำคัญมากเหมือนกัน วัตถุเป็นสิ่งจำเป็น ปัจจัย ๔ คือสิ่งอุดหนุน ให้ชีวิตเราดำรงอยู่ได้ **สัพเพ สัตตา อาหารัญญิติกา..** สัตว์ทั้งปวงต้องดำรงชีวิตอยู่ด้วยอาหารถึงที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ก็เป็นปัจจัยสำคัญของชีวิต พุทธศาสนาเห็นว่า แม้แต่พระสงฆ์

เอง ซึ่งต้องการวัตถุน้อยที่สุด ก็ยังต้องอาศัยสิ่งเหล่านี้ ขาดไม่ได้ เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ว่าไม่สำคัญ แต่ความสำคัญนั้นก็มิชอบเขตของมันเหมือนกันคุณค่าของวัตถุนั้น เราอาจจะแยกออกได้ 2 ส่วน ขอให้ท่านลองคิดดูอย่างง่ายๆ มี ๒ ส่วน คือคุณค่าแท้ หรือคุณค่าขั้นต้น กับคุณค่ารอง

<ตัวอย่าง ปัจจัย ๔ นี้เป็นต้น >

เสื้อผ้านี้ คุณค่าขั้นต้น หรือคุณค่าแท้ของมันคืออะไร?... คือเพื่อปกปิดกายป้องกันความละอาย แก่ความหนาว ความร้อน เป็นต้น นี่คือประโยชน์แท้ หรือคุณค่าแท้ของมันแต่สำหรับมนุษย์ ปุถุชนแล้ว มันไม่แค่นั้น มันจะมีคุณค่ารองอีก คุณค่ารองนี้คืออะไร ?

คือความที่จะให้เกิดความรู้สึกสวยงาม โก้ หลุหลุ อวดกัน วาดกัน อะไรต่างๆ เป็นต้น นี่คือคุณค่ารอง เรียกอีกอย่างว่า เป็นคุณค่าเทียมอย่างเราใช้รถยนต์ มันก็จะมีคุณค่าแท้ส่วนหนึ่ง และสำหรับบางคนก็จะมีคุณค่ารองอีกส่วนหนึ่ง

คุณค่าแท้ คืออะไร ? คุณค่าแท้ก็คือใช้เป็นยานพาหนะ นำเราไปสู่ที่หมายด้วยความรวดเร็ว แนวความคิดที่ควบกับคุณค่านี้ก็คือ พยายามให้สะดวกและปลอดภัย ถนนหนทางที่สุดคุณค่ารองก็คือว่า เราจะต้องให้โก้ เป็นสิ่งแสดงฐานะอะไรต่างๆ เป็นต้น

ความคิดที่ควบกับคุณค่าแบบนี้ก็คือ ต้องพยายามให้สวย ให้เด่นที่สุด ถึงสิ่งอื่นๆ ก็เหมือนกัน ที่อยู่อาศัยก็มีคุณค่าแท้ คือให้เป็นที่พักพิงหลบภัย และเป็นที่เราจะได้ ดำรงชีวิตส่วนเฉพาะของเรา ในครอบครัวของเราให้มีความสุข หรืออะไรก็ตามแต่แต่ก็มีคุณค่ารองอีกเหมือนกัน ในความหมายของปุถุชน เช่นการแสดงฐานะ แสดงความหรูหรา หรืออะไรก็ตามแต่สิ่งทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของเราทางวัตถุนี้ ปุถุชนมักจะมีคุณค่าอยู่ ๒ คือคุณค่าแท้ กับคุณค่ารอง พุทธศาสนายอมรับคุณค่าแท้ คุณค่าแท้นี้แหละสำคัญ พระบรมมา ท่านจะให้พิจารณา ปฏิสังขยาโย เช่นเวลาฉันบิณฑบาต ให้พิจารณาบอกว่า ปฏิสังขยา โยนิโส ปิณฑปาตัง ปฏิเสวามิ.. ข้าพเจ้าได้พิจารณาโดยแยกกาย จึงฉันอาหาร อย่างนี้เป็นต้น พิจารณาอย่างไร ?

ท่านก็บอกต่อไปว่า ฉันเพื่ออะไร?... ให้เรารู้ว่า ที่เราฉันนี้ ฉันเพื่อให้มีกำลังกายจะได้มีชีวิตเป็นไป แล้วเราจะได้ทำหน้าที่ของเรา อะไรต่ออะไรได้ เป็นอยู่สบายนี่คือคุณค่าแท้ต่อไปคุณค่ารองก็คือ เอร็ดอ่อย ต้องมีเครื่องประดับเสริมต้องไปนั่งในภัตตาคารให้หรูหราอาจจะเป็นมือละพัน หรือมือละหมื่นก็มีแต่ว่าคุณค่าทางอาหาร บางทีก็เท่ากับมือละ ๑๐ บาท หรือ ๕ บาท แต่ว่ามือ

ละพันหรือมื่อละ ๕ บาท คุณค่าที่จำเป็น คุณค่าแก้ต่อชีวิตเท่ากัน คุณค่ารอง หรือคุณค่าเทียม ไม่เท่ากัน ในชีวิตของปุณชนนี้ คุณค่ารองเป็นเรื่องสำคัญ แล้วคุณค่ารองนี้แหละ ที่ทำให้เกิด ปัญหาแก่นุชย์มากที่สุด ปัญหาอาชญากรรมที่เกิดจากความเร้นแค้นยากจน อันเป็นสาเหตุทาง เศรษฐกิจ เป็นปัญหาสำคัญมากพุทธศาสนายอมรับ แต่ความชั่วร้ายในสังคมที่เกิดจากคุณค่า รองหรือคุณค่าเทียม ของสิ่งทั้งหลายนั้นมากมายกว่า คนเรานี้แสวงหาคุณค่ารองกันมากมาย เหลือเกินแล้วปัญหามันก็เกิดขึ้นนานาประการทีเดียว เป็นปัญหามาตรฐานใหญ่ และมีผลกว้างไกล กว่าปัญหาที่คนยากจนสร้างขึ้น เป็นตัวการสำคัญซ่อนอยู่เบื้องหลังการเกิดปัญหาเศรษฐกิจที่ ร้ายแรง

เพราะฉะนั้น สำหรับพระเจ้าจึงต้องพยายามมุ่งคุณค่าแท้ให้คงอยู่ ส่วนฆราวาสนั้นขอให้ ตระหนักไว้ อย่าเพลิน อย่าลืม อย่าประมาท อย่าหลงเกินไป ฆราวาสเป็นไปไม่ได้ที่จะอยู่อย่าง พระ แต่ว่าอย่าหลงลืม อย่ามัวเมา ต้องพยายามคำนึง คอยตระหนักถึงคุณค่าแท้ไว้ด้วย ว่าเราใช้ สิ่งนี้เพื่อประโยชน์ที่แท้จริงคืออะไร อย่าลืมตัวจนเกินเลยไป อันคุณค่าของวัตถุที่มี ๒ ชั้นนี้ เป็น เรื่องสำคัญมาก วัตถุนั้นเป็นสิ่งไม่เที่ยงแท้ เมื่อเทียบ กับนามธรรม หรือคุณธรรมแล้ว วัตถุเป็น สิ่งไม่เที่ยงแท้ มีสภาพของความเสื่อมสลาย ทрудโทรมอย่างเดียว จะเป็นเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม บ้านที่อยู่อาศัย มันอยู่ได้ชั่วคราว ช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๕ ปี ๑๐ ปี สั้นกว่า ยาวกว่าบ้าง เสร็จแล้ว มันก็ต้องแตกสลายทรุดโทรมไป เป็นหลักธรรมดา นี่เป็นความไม่เที่ยงแท้ของตัววัตถุเอง ส่วน คุณค่าของมันก็ไม่เที่ยง เหมือนกัน ไม่เที่ยงอย่างที่อาตมภาพกล่าวแล้ว มันอยู่ที่ค่านิยมที่คน สร้างกันขึ้นเท่านั้นค่านิยมที่ว่า เป็นกรรม อยู่ในใจของเรานี้ เราสร้างมันขึ้นขอให้คิดดู

สำหรับเราอาจจะนึกถึงว่า ต้องใส่เสื้อนอกให้เรียบร้อย ต้องซักต้องรีด รู้สึกว่ามันให้ความมีศรี สง่า เป็นสิ่งสำคัญในทางสังคม อะไรต่ออะไร มีภูมิฐาน และอาจจะต้องไป นั่งในห้องแอร์คอน ดิชั่น นั่งสบาย ทำงานอย่างภาคภูมิ แต่มาถึงอีกสมัยหนึ่ง คนอีกรุ่นหนึ่งอาจจะเห็นว่า เอ! พวก ผู้ใหญ่ที่มัวไปใส่เสื้อนอก ต้องรีดเสื้อผ้าให้เรียบร้อย ไปนั่งทำงานในห้องแอร์คอนดิชั่น ทำโต๊ะ ให้สะอาด แหมมันไม่ได้มีความสุขเลย ไม่ได้เป็นสาระอะไรเลย ต้องไปนั่งลำบาก นั่งต้องระวัง เสื้อผ้าของตนเอง ต้องระมัดระวังท่าทางอะไรอย่างนี้ สู้ปล่อยตัวชะมุกชะมอมไม่ได้สบายดีกว่า นอนกลางดินกินกลางทราย จะนั่ง จะก้ม จะกลิ้ง อย่างไรก็ได้ แล้วมันก็จริงของเขาอยู่เหมือนกัน ถ้าว่ากันไปแล้ว ใครจะสบายกว่ากัน คนหนึ่งปล่อยตัวชะมุกชะมอม เสื้อผ้าก็ไม่ต้องรีด ไม่ต้อง เอาใจใส่มัน ปล่อยไป ที่ก็แล้วแต่จะไปนอนที่ไหน อะไรต่ออะไรได้ทั้งนั้น เขาก็ว่าของเขา มัน สบาย

นี่แหละ สังคมมันไม่แน่ คุณค่าที่วากันไว้ มันขึ้นกับความนิยม สมัยหนึ่ง เราอาจเห็นว่าอย่างนี้ดี มีศักดิ์ มีศรี มีภูมิ มีฐานคนอีกสมัยหนึ่ง มันนานเข้า เห็นความเจริญทางวัตถุมาก เบื่อหน่ายเสียแล้ว บอกว่าอย่างนี้ไม่ได้ความหรอก หากความทุกข์ให้กับตัวเองสร้างระเบียบสร้างอะไรต่ออะไรมาให้ตัวเองลำบาก อยู่กันด้วยระเบียบ อยู่กันด้วยมารยาททางสังคม ไม่มีดี เป็นทุกข์ สู้ไม่ต้องเอื้อเพื่อต่อสิ่งเหล่านี้ อยู่สบายกว่าเขาอาจจะคิดขึ้นมาอย่างนั้นก็ได้ในระยะยาว คนอยู่ในเมืองนานๆ อาจจะคิดอยู่ป่าขึ้นมาบ้างก็ได้

โดย : พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

ในเมื่อคุณค่าของวัตถุนั้นไม่เที่ยงไม่แท้ อยู่ที่การสมมติ สร้างค่านิยมกันขึ้นค่านิยมก็เริ่มในจิตใจของเราเอง นี่แหละจึงเป็นกรรมอันหนึ่งของสังคม สังคมจะเอาอย่างไรเป็นเรื่องของสังคม ในระยะยาว อาตมภาพจึงว่า จะต้องปลูกฝังกันตั้งแต่เด็กจะต้องการค่านิยมแบบไหน วากันไว้ เริ่มกันแต่มนโกรรม คือค่านิยมนี้ เมื่อกำหนดได้ว่าอันนี้ถูกต้องแล้ว เราจะได้ปลูกฝังคนของเรา ให้สร้างความรู้สึกลึกซึ้งในค่านิยมนี้ ตั้งแต่ เล็กแต่น้อย เมื่อเป็นความนิยมที่ดีที่งามถูกต้องแล้ว เขาก็พอใจ ในระยะยาวก็ได้ผล โดยเฉพาะค่านิยมในเรื่องความซื่อตรงต่อกฎธรรมชาติ อันเป็นความสมดุลทางวัตถุกับ ทางจิตใจเมื่อปลูกฝังกันมา คนในสังคมนั้นมีค่านิยมอย่างนี้ ต่อไปก็ประพฤติกันได้ เพราะว่าการกรรมมันเริ่มจากมนโกรรม มีความฝึความชอบขึ้นก่อน มิฉะนั้น พระพุทธเจ้า จะไปตรัสทำไมว่า "ในกรรมทั้งหลาย กายกรรม ก็ตาม วชิกรรมก็ตาม มโนกรรมก็ตามมนโกรรมสำคัญที่สุด"

ในลัทธินิครนถ์เขาบอกว่า กายกรรมสำคัญกว่า เพราะกายกรรมนี้แสดงออกในภายนอก เอาผิดมาฟัน คุณก็ตาย ถ้าคุณมาเพียงแต่ใจแล้ว ทำให้ฉันตายได้ไหมทำนองนี้แต่อย่าลืมว่า นี่เขามองแคบ สั้นเกินไปในระยะยาว เรื่องปลูกฝังกันทางจิตใจนี้สำคัญกว่า สังคมจะเป็นอย่างไร ก็เริ่มแต่มนโกรรมนี้ไป

เพราะฉะนั้นถ้าเราปลูกฝังเด็กของเรา ให้มีค่านิยมอย่างนี้ ให้ประพฤติตามแนวแห่งหลักกรรม ต่อไปในระยะยาวก็จะได้ผลอันนี้ กล่าวซ้ำอีกครั้ง อย่างสั้นที่สุดว่า จะต้องปลูกฝังมนโกรรมส่วนที่ขอเรียกว่าค่านิยมแห่งธรรม หรือค่านิยมแห่งความซื่อตรงต่อกฎธรรมชาติ ให้มีขึ้นในสังคมให้ได้ โดยเฉพาะในหมู่อนุชนของสังคมนั้น และข้อนี้จะต้องถือว่า เป็นภารกิจสำคัญยิ่งอย่าง

หนึ่งของการศึกษาเพราะว่าที่จริงแล้ว มันเป็นส่วนเนื้อหาสาระของการศึกษาทีเดียว อาตมภาพเพียงเสนอความคิดเห็นไว้ จะเป็นสิ่งที่มีประโยชน์เพียงไร ก็สุดแต่ท่านพิจารณาในฐานะที่ส่วนมาก ท่านก็เป็นผู้สนใจใฝ่ธรรมกันมาแล้ว ได้ศึกษาธรรมกันอยู่

ที่อาตมภาพพูดมานี้ ก็เป็นการพูดในฐานะนักศึกษาธรรมอีกผู้หนึ่ง นำข้อคิดเห็นในการที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาเสนอแก่ท่าน เป็นการประกอบความคิดการพิจารณาถ้าหากว่า จะได้ประโยชน์อย่างไร แม้แต่จะเป็นประโยชน์สักเล็กน้อย ก็ขออนุโมทนายินดี เรื่อง กรรมนี้เป็นเรื่องของความจริง มนุษย์นั้นก็อยู่กับความจริง และหนีความจริงไปไม่พ้น แต่มนุษย์นั้นก็ไม่ค่อยชอบนักที่จะเผชิญกับความจริง ทั้งๆที่ตัวจะต้องอยู่กับความจริง อยู่ในความจริงยังพยายามสร้างสิ่งเคลือบแฝง มาทำให้รู้สึกว่ามีรส มีความสนุกเพลิดเพลินยิ่งขึ้น เหมือนอย่างในเรื่องคุณค่าที่ว่า มนุษย์เราใช้ปัจจัย ๔ มีคุณค่าเท่ากับคุณค่า รongนี้ ความจริงคือคุณค่าแท้ นี้ ปฏิเสธไม่ได้ แต่เพราะมนุษย์มักไม่ค่อยพอใจอยู่กับความจริง เพียงหาสิ่งที่เป็นเครื่องประกอบเคลือบแฝง ทำให้รู้สึกมีความอร่อย มีความสนุกสนานขึ้น เกิดเป็นคุณค่ารอง เป็นทางให้มนุษย์เกิดปัญหาได้มากยิ่งขึ้น

เรื่องกรรมเป็นเรื่องความจริง ความจริงนั้นปฏิเสธไม่ได้ และเกี่ยวกับชีวิตเราทุกคนต้องยอมรับความจริง แต่ในเมื่อมันเป็นความจริงแล้ว มันเป็นเรื่องยาก ไม่สนุกสนานเอร็ดอร่อย การที่จะศึกษาให้เข้าใจชัดเจนก็ตาม การจะปลุกฝังกันขึ้นมาก็ตาม เป็นเรื่องยากเรื่องใหญ่ จะต้องทำ ความพยายามอย่างที่ว่า คือต้องปลุกฝังกันมา ตั้งต้นแต่ล่านิยม จะมาเอาปั๊บปั๊บบ้างขึ้นมาไม่ได้มันก็ไม่สนุกสนานอะไรเท่าไร เพราะฉะนั้นก็ยาก เป็นเรื่องยาก อย่างที่ว่ามานี้